

Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäymiskaaren hovioikeusmenettelyä koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan muutettaviksi näihin liittyviä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain, hovioikeuslain ja rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain säännöksiä. Esityksen tavoitteena on keventää ja tehostaa nykyistä hovioikeusmenettelyä, joka tuli voimaan vuonna 1998. Menettelyn keskeisiin periaatteisiin ei ehdoteta muutoksia. Asian valmistelua hovioikeudessa ehdotetaan tehostettavaksi täsmentämällä valituskirjelmän sisältöä ja valmistelua koskevia säännöksiä. Samalla valmistelusta vastaavan hovioikeuden yhden jäsenen toimivaltaa ehdotetaan jonkin verran laajennettavaksi. Pääkäsittelyjen järjestämistä hovioikeuksissa helpotettaisiin. Kutsujen tiedoksiantotapoja kevennettäisiin muun muassa ottamalla käyttöön puhelintiedoksianto. Lisäksi ehdotetaan, että hovioikeuden pääkäsittelyä pakoileva rikosasian vastaaja voitaisiin

tietyin edellytyksin tuomita poissaolostaan huolimatta vankeusrangaistukseen hovioikeudessa. Suullisen todistelun vastaanottamisen tapoja hovioikeuden pääkäsittelyssä ehdotetaan kevennettäviksi. Mahdollisuus todistajan tai muun todistelutarkoituksessa kuultavan kuulemiseen puhelimitse tai muun vastaavan viestintävälineen avulla otettaisiin rajoitetusti käyttöön hovioikeuden pääkäsittelyssä. Lisäksi lakia ehdotetaan selkeytettäväksi siten, että käräjäoikeudessa annettu kertomus voitaisiin esittää tallenteesta hovioikeuden pääkäsittelyssä silloin, kun kysymys ei ole kertomuksen uskottavuudesta. Lakiin otettaisiin myös säännös muualla kuin hovioikeuspaikkakunnalla toimitettavista pääkäsittelyistä. Hovioikeuksien resurssitilannetta ehdotetaan helpotettavaksi laajentamalla jonkin verran kahden jäsenen ja esittelijän muodostaman hovioikeuden kokoonpanon käyttöalaa. Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYSLUETTELO

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ	1
SISÄLLYSLUETTELO	2
YLEISPERUSTELUT	4
1. Johdanto	4
2. Nykytila ja sen arviointi	5
2.1. Yleistä	5
2.2. Valmistelu hovioikeudessa	6
Valituskirjelmän sisältö	6
Valmistelua koskevat säännökset	6
Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivalta	7
2.3. Pääkäsittely hovioikeudessa	8
Kutsujen tiedoksianto	8
Todistelutarkoituksessa kuuleminen	10
Poissaolevan vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen	11
2.4. Hovioikeuden kokoonpano	12
2.5. Ulkomaiden lainsäädäntö	12
Ruotsi	12
Norja	14
Tanska	14
Saksa	15
3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset	15
3.1. Tavoitteet	15
3.2. Keskeiset ehdotukset	16
Valmistelun tehostaminen	16
Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivallan laajentaminen	16
Tiedoksiantotapojen keventäminen	17
Suullisen todistelun keventäminen	19
Muut pääkäsittelyä koskevat ehdotukset	21
Kevennetyn kokoonpanon käyttöalan laajentaminen	21
4. Esityksen vaikutukset	21
5. Asian valmistelu	22
6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja	23
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	24
1. Lakiehdotusten perustelut	24
1.1. Oikeudenkäymiskaari	24
2 luku. Päätösvaltaisuudesta	24
25 luku. Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen	26
26 luku. Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa	28
1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	37
2 luku. Asianosaisen avustamisesta	37

8 luku.	Asianosaisista	37
1.3.	Hovioikeuslaki	38
1.4.	Laki rangaistusten täytäntöönpanosta	40
2.	Voimaantulo	41
LAKIEHDOTUKSET		42
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta		42
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n		
muuttamisesta		45
hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta		46
rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentin kumoamisesta		
.....		47
LIITE.....		48
RINNAKKAISTEKSTIT		48
oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta		48
oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n		
muuttamisesta		54
hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta		56

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Viime vuosikymmenellä toteutettiin merkittävä yleisiä tuomioistuinten ja oikeudenkäyntimenettelyä koskenut uudistusten sarja. Vuonna 1993 tuli voimaan lainsäädäntö, jolla yhtenäistettiin alioikeudet käräjäoikeuksiksi. Samaan aikaan uudistettiin riita-asoiden oikeudenkäyntimenettely alioikeuksissa. Vuonna 1997 puolestaan uudistettiin vastaavalla tavalla rikosasioiden oikeudenkäyntimenettely. Aiemman suullis-pöytäkirjallisen prosessin sijaan oikeudenkäynti jaettiin valmisteluun sekä suulliseen, välittömään ja keskitettyyn pääkäsittelyyn, jossa muun muassa todistusaineisto otetaan välittömästi vastaan. Viimeksi on toteutettu hovioikeusmenettelyn uudistus. Hovioikeuksien sisäinen organisaatio uudistettiin vuonna 1994 voimaan tulleella hovioikeuslailla (56/1994). Hovioikeusmenettely puolestaan uudistettiin 1 päivänä toukokuuta 1998 voimaan tulleella oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla ja siihen liittyneillä laeilla. Muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen sekä valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevat oikeudenkäymiskaaren 25 ja 26 luku uudistettiin kokonaisuudessaan. Hovioikeusmenettelyuudistuksen tavoitteena oli uudistaa aiemmin lähes yksinomaan kirjallinen hovioikeusmenettely siten, että se on yhteensopiva nykyisen alioikeusmenettelyn kanssa ja että se täyttää ihmisoikeussopimusten asettamat vaatimukset. Hovioikeusmenettely jaettiin valmisteluun, joka on yleensä kirjallista, sekä ratkaisuvaiheeseen, jona on joko suullinen pääkäsittely tai esittely. Hovioikeuden on pääsääntöisesti toimitettava pääkäsittely, kun asianosainen sitä vaatii tai kun kysymys on suullisen todistelun uskottavuuden arvioimisesta hovioikeudessa. Pääkäsittely on suullinen, välitön ja keskitetty oikeudenkäyntitilaisuus, jossa kuullaan asianosaisia, todistajia ja asiantuntijoita. Jol-

lei asiassa toimiteta pääkäsittelyä, se ratkaistaan esittelystä kirjallisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Eduskunta ei toteuttanut hallituksen ehdottamaa muutoksenhakulupajärjestelmää, vaan kaikki asiat tutkitaan yhtenäisessä menettelyssä.

Alioikeus- ja hovioikeusmenettelyjen uudistukset olivat niin perustavanlaatuisia, ettei niiden kaikkia vaikutuksia ollut mahdollista vielä sääätämävaiheessa täysin ennakoita.

Riita-asiaien oikeudenkäyntimenettelyn edelleen kehittämisestä on jo annettu erillinen hallituksen esitys (HE 32/2001 vp). Hovioikeusuudistuksen yhteydessä eduskunnan lakivaliokunta totesi mietinnössään, että uudistuksen käynnistymistä ja toteutumista on seurattava tarkkaan sekä, mikäli aihetta ilmenee, välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin säännösten korjaamiseksi. Mahdollisten ruuhkien purkamista ei voida ratkaista turvautumalla lisäresursseihin hovioikeuksissa (LaVM 19/1997 vp).

Perustuslain 21 §:ssä taataan jokaiselle oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa. Pykälän 2 momentin mukaan oikeus hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeet turvataan lailla. Oikeudenkäynnin on myös muutoksenhakuasteessa oltava yhtäältä mahdollisimman varmaa ja asianmukaista sekä toisaalta mahdollisimman halpaa ja nopeaa. Lainsäätäjän on pyrittävä löytämään näille osin erisuuntaisille tavoitteille oikea tasapaino. Kustannukset eivät saa muodostua perustellun muutoksenhaun esteeksi.

Oikeudenkäyntien painopisteen tulee kuitenkin olla käräjäoikeuksissa. Muutoksenhaku on ensiasteen oikeudenkäyntiä täydentävä oikeusturvakeino. Hovioikeuden tärkein tehtävä on asianosaisen mahdollisen valituksen johdosta kontrolloida

käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus ja korjata siinä mahdollisesti ilmenevät virheet. Vain harvoissa asioissa myönnetään valituslupa korkeimpaan oikeuteen, joten hovioikeuden ratkaisu jää useimmiten lopulliseksi.

Oikeusministeriö on seurannut nykyisen hovioikeusmenettelyn toimivuutta käytännössä. Hovioikeuksissa on muun muassa täytetty seurantalomake jokaisesta ratkaistusta asiasta vuoden 1999 alusta. Edellä mainittujen uudistuksen tavoitteiden on voitu todeta toteutuneen. Suomi on voinut peruuttaa hovioikeuksien osalta Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tekemän yleissopimuksen (SopS 19/1990) 6 artiklaan tehdyn varauman koskien asianosaisen oikeutta suulliseen käsittelyyn. Suullisten pääkäsittelyjen määrä on kasvanut hovioikeuksissa selvästi.

Kaikki uudistuksen tavoitteet eivät kuitenkaan ole täysin toteutuneet. Nykyinen hovioikeusmenettely on niissä asioissa, joissa järjestetään pääkäsittely, asianosaisille aikaisempaa selvästi kalliimpi. Menettely edellyttää myös hovioikeuksilta ja syyttäjiltä aikaisempaa enemmän työpanosta asiaa kohti. Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä on kasvanut ja keskimääräiset käsittelyajat ovat pidentyneet. Vaarana on hovioikeuksien ruuhkautuminen.

Hovioikeuksien työtavoissa on edelleen tehostamisen ja yhtenäistämisen tarvetta. Työtapojen kehittämisestä riippumatta on kuitenkin nähty, että hovioikeusmenettelyä koskevaa lainsäädäntöä tulisi jossakin määrin tarkistaa. Tässä vaiheessa ehdotetaan sellaisia muutoksia, joilla menettelyä voitaisiin keventää ja tehostaa mutta joilla ei kuitenkaan puututtaisi sen keskeisiin periaatteisiin. Säännöksiä muuttamalla voitaisiin myös käytäntöä ohjata toimivampaan suuntaan.

2. Nykytila ja sen arviointi

2.1. Yleistä

Vuonna 1998 hovioikeuksiin saapui yhteensä 12 601 asiaa, vuonna 1999 yhteensä 12 135 ja vuonna 2000 yhteensä 12 348 asiaa. Usean

vuoden ajan jatkunut hovioikeuksiin saapuneiden asioiden määrän vähentyminen näyttää siis pysähtyneen. Saapuneiden asioiden määrän kehityksessä on tosin hovioikeuskohtaisia eroja. Myös asiaryhmien välillä on tässä suhteessa eroja; saapuneiden riita-asioiden lukumäärä on edelleen vähentynyt, kun taas saapuneiden rikosasioiden lukumäärä on kääntynyt nousuun.

Hovioikeuksissa toimitettiin vuonna 1998 yhteensä kaikkiaan 925 pääkäsittelyä, jolloin niiden osuus ratkaistuista asioista oli 7 %, vuonna 1999 yhteensä 1 961 (17 %) ja vuonna 2000 yhteensä 2 389 pääkäsittelyä (21 %). Hovioikeuksien välillä oli kuitenkin huomattavia eroja pääkäsittelyjen osuudessa siten, että vuonna 2000 osuus vaihteli 14 ja 29 prosentin välillä eri hovioikeuksissa.

Vuonna 1998 hovioikeuksissa annettiin ratkaisu yhteensä 12 466 asiassa, vuonna 1999 yhteensä 11 562 asiassa ja vuonna 2000 yhteensä 11 455 asiassa. Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä vuoden 1998 lopussa oli yhteensä 6 118, vuoden 1999 lopussa 6 686 ja vuoden 2000 lopussa 7 573. Ratkaisemattomien asioiden määrän lisääntymistä vuoden aikana lähes tuhannella voidaan jo pitää huolestuttavana. Vuonna 1994 ratkaisemattomia asioita hovioikeuksissa oli yhteensä yli 18 000. Samana vuonna osaksi lisähenkilöstön turvin alkaneella määrätietoisella ruuhkien purkamisella ratkaisemattomien asioiden lukumäärä saatiin vuoden 1997 loppuun mennessä alenemaan alle 6 000:n.

Keskimääräinen käsittelyaika hovioikeuksissa on pidentynyt siten, että vuonna 1998 se oli 5,8 kuukautta, vuonna 1999 keskimäärin 6,2 kuukautta ja vuonna 2000 keskimäärin 7,0 kuukautta. Keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2000 vaihteli eri hovioikeuksissa 5 kuukaudesta 8 kuukauteen. Ratkaisemattomien asioiden lukumäärä on vuosina 1999 ja 2000 kasvanut sekä keskimääräinen käsittelyaika pidentynyt lähes kaikissa hovioikeuksissa.

Oikeudenkäyntikustannusten nousu hovioikeuksissa on näkynyt muun muassa maksuttoman oikeudenkäynnin kustannusten nousuna viime vuosina: vuonna 1997 kustannukset olivat hovioikeuksissa yhteensä

12,9 miljoonaa markkaa, vuonna 1998 yhteensä 18,8 miljoonaa markkaa ja vuonna 1999 yhteensä 23,6 miljoonaa markkaa. Maksuttomien oikeudenkäyntien lukumäärät ovat hovioikeuksissa pysytelleet näinä vuosina lähes samalla tasolla, joten keskimääräiset kustannukset asiaa kohti ovat kasvaneet: 1 637 markkaa vuonna 1997, 2 566 markkaa vuonna 1998 sekä 3 180 markkaa vuonna 1999. Vuoteen 1997 verrattuna keskimääräiset yksikkökustannukset olivat siis lähes kaksinkertaiset vuonna 1999. Vuotta 2000 koskevien tietojen mukaan maksuttoman oikeudenkäynnin kustannukset hovioikeuksissa ovat nousseet yhteensä 27,9 miljoonaan markkaan.

Valtakunnansyyttäjänvirastossa tehdyn, vuotta 1999 koskevan selvityksen mukaan hovioikeuksien toteutuneisiin ja peruutettuihin pääkäsittelyihin kului syyttäjiltä vuositasolla yhteensä 7,6 henkilötyövuotta vastaava aika.

2.2. Valmistelu hovioikeudessa

Valituskirjelmän sisältö

Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan valituskirjelmässä on mainittava:

- 1) käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
- 2) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 3) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi;
- 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset;
- 5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä
- 6) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.

Pykälän 3 momentin mukaan, jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä

kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista. Pääkäsittelyä vaatiessaan ei valittajan tarvitse mainita edellä 4 ja 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja yksityiskohtaisesti, jos ne vastaavat käräjäoikeudessa vedottua tai esitettyä.

Valituskirjelmä on asian käsittelyn perusta hovioikeudessa. Valituskirjelmien sisällössä on käytännössä kuitenkin usein puutteita, mikä koskee erityisesti pääkäsittelypyyntöä ja sen perusteluja. Pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta on keskeinen asian hovioikeuskäsittelyn kannalta, mutta se ei aina tule selvästi ilmi kirjelmästä. Pääkäsittelypyynnön perustelut saattavat olla hyvinkin ylimalkaiset. Valittajat eivät aina ilmoita riittävän yksilöidysti perusteita, joilla muutosta vaaditaan, eivätkä miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut heidän mielestään ovat virheelliset.

Pääkäsittelypyynnön puutteellisten perustelujen tulee johtaa siihen, että valittajaa kehoitetaan täydentämään valitustaan (OK 26:1). Käytännössä valitusta ei ole jätetty tällä perusteella tutkimatta, vaikkei valittaja noudattaisi kehotusta. Sen sijaan tulee harkittavaksi, voidaanko perustelemaan pääkäsittelypyyntö hylätä lähinnä oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 14 §:n 2 momentin 6 kohdan nojalla. Jos pääkäsittely toimitetaan, ylimalkaiset perustelut hankaloittavat joka tapauksessa pääkäsittelyn suunnittelua ja erityisesti vastaanotettavan todistelun rajaamista.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 4 §:n mukaan vastauksen sisältöön sovelletaan, mitä valituksesta säädetään. Vastauskirjelmissä on ollut samankaltaisia ongelmia kuin valituskirjelmissä pääkäsittelypyynnön ja sen perustelujen osalta.

Valmistelua koskevat säännökset

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:n perusteella hovioikeus voi tarvittaessa valmistella asiaa noudattaen soveltuvin osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään. Lakiin ei sisälly tarkempaa

säännöstä hovioikeudessa tapahtuvan asian valmistelun tavoitteista, vaan ajatuksena on ollut, että hovioikeuden valmistelussa tältäkin osin noudatetaan soveltuvin osin, mitä valmistelusta kärkeäoikeudessa säädetään. Edellä mainitun säännöksen perusteluissa (HE 33/1997 vp) valmistelun tavoitteet on tarkemmin yksilöity. Valmistelu tulisi toimittaa siten, että hovioikeuden pääkäsittely voidaan toimittaa yhtäjaksoisesti. Valmistelussa tulisi selvittää, millä tavoin valitus ja siihen annettu vastaus rajaavat hovioikeuden oikeudenkäyntiaineiston. Valmistelusta vastaavan jäsenen tulisi aktiivisesti huolehtia siitä, että kaikki merkityksellinen aineisto tulee esille. Lisäksi valmistelussa tulisi selvittää mahdollisuudet asian ratkaisemiseen sovinnolla. Valmistelu ei kuitenkaan saisi pitkittää asian käsittelyä. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 8 ja 9 §:ssä on tarkempia säännöksiä valmisteluun liittyvistä hovioikeuden prosessitoimista, kuten lausumapyynnöstä ja asianosaisten kutumisesta valmisteluistuntoon. Eri yhteyksissä on otettu esille tarve tehostaa hovioikeuksien työskentelyä erityisesti asian valmisteluvaiheessa. Uusi hovioikeusmenettely on tuonut asian käsittelyyn huomattavan määrän uusia vaiheita ja toimenpiteitä. Työmenetelmät eivät kuitenkaan kaikilta osin ole uudistuneet vastaavasti, vaan työnkulku hovioikeudessa saattaa edelleen perustua vanhaan prosessiin. Työnkulut saattavat poiketa eri hovioikeuksissa toisistaan. On pidetty tärkeänä, että jokaisella asialla on hovioikeudessa vastuuhenkilö, joka kantaa vastuun siitä, että asiaa todella koko ajan aktiivisesti valmistellaan ja että valmistelu tapahtuu asian luonne huomioiden tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Vastuuhenkilön tulisi kartoittaa valmistelun tarve, laatia asian käsittelylle aikataulu ja huolehtia siitä, että aikataulusta pidetään kiinni. Voimassa olevassa laissa ovat säännökset yhden jäsenen eli niin sanotun valmistelusta vastaavan jäsenen toimivallasta (oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti). Lisäksi olisi tarpeellista säätää tarkemmin hovioikeudessa tapahtuvasta

valmistelusta. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:ssä säännellään riita-asian valmistelussa selvitettävät asiat. Säännös on kuitenkin kirjoitettu kärkeäoikeudessa tapahtuvaa valmistelua silmälläpitäen. Samaa voidaan sanoa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 5 luvun 8-11 §:ssä ja 7 luvun 7-15 §:ssä olevista säännöksistä, jotka koskevat rikosasian valmistelua. Vaikka nämä säännökset oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:ssä olevan viittaussäännöksen perusteella koskevat soveltuvin osin myös asian valmistelua hovioikeudessa, olisi tarpeen korostaa asian aktiivisen valmistelun tärkeyttä hovioikeudessa nimenomaisella säännöksellä, jossa säädetään hovioikeuden valmistelussa selvitettävät asiat. Lakiin olisi myös aiheellista ottaa nimenomainen säännös siitä, että asian valmistelu alkaa heti, kun valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivalta

Hovioikeus on oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan päätösvaltainen kolmijäsenisenä. Eräissä tilanteissa hovioikeus on kuitenkin toimivaltainen myös yksijäsenisenä. Pykälän 2 momentin mukaan yksi jäsen voi tehdä ratkaisun valituksen peruuttamisen johdosta, jos valitus on peruutettu kokonaan. Yksi jäsen voi myös päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon. Pykälän 3 momentin säännös antaa yhdelle jäsenelle toimivallan ratkaista turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevat asiat. Ulosottotointa koskevaa muutoksenhakemusta taikka täytäntöönpanoriitaa käsitellessään hovioikeuden yksi jäsen voi ulosottolain 9 luvun 14 §:n 3 momentin nojalla määrätä täytäntöönpanon keskeytettäväksi. Hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja

tukihenkilön määräämistä koskevassa asiassa sekä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla käsitellessään sakon muuntorangaistuksen määräämistä.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentin sanamuoto näyttäisi antavan valmistelusta vastaavalle jäsenelle suhteellisen paljon toimivaltaa. Jos kuitenkin valmistelussa on tehtävä valmistelusta vastaavan jäsenen toimivallan ulkopuolelle menevä ratkaisu, kesken valmistelun joudutaan määräämään täysilukuinen kokoonpano ratkaisun tekemiseksi.

Pääkäsittelyyn liittyvien toimien osalta hallituksen esityksessä 33/1997 vp todetaan, että yksi jäsen voisi myös rajata pääkäsittelyn kohteen, mutta hänellä ei kuitenkaan olisi oikeutta tehdä ratkaisukokoonpanoa sitovaa kielteistä ratkaisua pääkäsittelyn toimittamisesta. Pääkäsittelyn toimittamista koskevaa päätöstä tehtäessä ratkaistaan, onko asianosaisia kuultava henkilökohtaisesti sekä keitä todistajia, asiantuntijoita ja muita todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä kuullaan hovioikeudessa. Ratkaisun todistelun vastaanottamisesta tekee valmistelusta vastaava jäsen. Hän ei kuitenkaan oikeuskäytännössä omaksutun kannan mukaan voi muita jäseniä sitovasti tehdä ratkaisua uuden todistelun vastaanottamisesta eikä muutoinkaan päättää, ettei tiettyä todistelua oteta vastaan. Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivaltaan sen sijaan kuuluu päättää kutsuttaville asetettavista uhista sekä pääkäsittelyä palvelevista pakkokeinoista eli oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettua niin sanotusta ennakonoudosta.

Yhden jäsenen päätösvaltaan sisältyvien täytäntöönpanon kieltämiseen tai keskeyttämiseen liittyvien toimivaltasäännösten ulottuvuudesta on syntynyt epätietoisuutta. Yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevissa asioissa ja yrityssaneerausasioissa hovioikeus antaa väliaikaisia kieltoja, joissa ei ole kysymys käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä. Lapsen tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpanoa koskevissa asioissa ja

lähestymiskieltoasioissa sekä liiketoimintakieltoa koskevissa asioissa hovioikeus antaa määräyksiä käräjäoikeuden päätösten täytäntöönpanosta tai niiden noudattamisesta. Viimeksi mainittuja asioita koskeviin lakeihin ei sisälly erityisiä määräyksiä hovioikeuden toimivaltaisesta kokoonpanosta. Valituksen peruuttamista koskevan ratkaisun yhteydessä on esiintynyt epätietoisuutta yhden jäsenen toimivallan ulottumisesta asiassa ratkaistaviin liitännäiskysymyksiin, kuten avustajan palkkioon.

2.3. Pääkäsittely hovioikeudessa

Kutsujen tiedoksianto

Tiedoksiantojärjestelmä oikeudenkäynnissä uudistettiin riita-asiaihin oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä, jolloin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännökset uudistettiin. Uudistuksessa tiedoksiannoista huolehtiminen siirrettiin asianosaisilta tuomioistuimelle. Samalla tiedoksiantotapoja lisättiin. Aikaisemmin riita-asioissa käytetyn haastemiestiedoksiannon lisäksi käyttöön otettiin saantitodistusta ja vastaanottotodistusta vastaan postitse tapahtuvat tiedoksiannot. Ne säädettiin ensisijaisiksi tiedoksiantotavoiksi ennen perinteistä haastemiestiedoksiantoa. Lisäksi jo aikaisemmin voimassa olleet, tietyissä erityistilanteissa käytetyt sijais- ja kuulutustiedoksianto säilytettiin. Ennen alioikeusuudistuksen voimaantuloa oikeudenkäymiskaarta muutettiin vielä alioikeusuudistuksen siirtymäsäännösten säätämisen yhteydessä annetulla lailla. Siinä tiedoksiantomenettelyä yksinkertaistettiin niin, että muun kuin haasteen tiedoksianto säädettiin mahdolliseksi toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen. Nämä uudistukset koskivat vain riita-asioita ja tulivat voimaan yhtä aikaa uusien riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevien lakien kanssa 1 päivänä joulukuuta 1993. Tiedoksianto rikosasioiden oikeudenkäynnissä uudistettiin rikosasioiden

oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä. Aikaisemmin haasteen rikosasioissa oli antanut tiedoksi haastemies tai muu tiedoksiantoon oikeutettu virkamies, kuten poliisimies. Rikosasioissa oli käytetty niin sanottua suullista haastetta. Uudessa rikosprosessissa tiedoksiannosta huolehtiminen siirrettiin riita-asioiden tapaan tuomioistuimen tehtäväksi. Samalla luovuttiin suullisista haasteista. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä muutettiin niin, että riita-asioissa sovelletut tiedoksiantotavat tulivat koskemaan myös tiedoksiantoa rikosasioissa. Siten tiedoksianto myös rikosasioissa voidaan toimittaa paitsi haastemiestiedoksiantona myös postitse saantitodistusta tai vastaanottotodistusta vastaan ja muun kuin haasteen tiedoksianto lisäksi kirjeellä asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen. Haastetta ei rikosasiassa voida kuitenkaan antaa tiedoksi sijaistiedoksiantona eikä kuuluttamalla. Hovioikeus huolehtii oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 17 §:n mukaan asianosaisten ja sanotun luvun 23 §:n mukaan pääsääntöisesti todistajan, asiantuntijan ja muun todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kutsumisesta pääkäsittelyyn. Hovioikeuden käytettävissä olevista tiedoksiantotavoista säädetään oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 28 §:ssä. Sen mukaan hovioikeus saa lähettää kehotukset ja kutsut postitse asianosaisen viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle joko postitse saanti- tai vastaanottotodistusta vastaan tai haastemiestiedoksiantona. Kirjeellä tapahtuva kutsun tiedoksianto asianosaisen ilmoittamaan osoitteeseen ei ole käytettävissä. Säännöksen perustelujen (HE 33/1997 vp) mukaan todisteellisen tiedoksiantotavan käyttäminen on tarpeen, jotta olisi mahdollista tuomita saapumatta jäämisen vuoksi asetettu uhkasakko tai jättää valitus sillensä. Tätä on pidetty mahdollisena vain, jos hovioikeus on vakuuttunut siitä, että asianosainen on saanut tiedon kutsusta ja asetetusta uhasta.

Sähköisestä viestinnästä

oikeudenkäyntiasioissa annettu laki (594/1993) mahdollistaa asiakirjan antamisen tiedoksi myös sähköisenä viestinä. Lain 8 §:n mukaan muu asiakirja kuin haaste voidaan oikeudenkäynnissä antaa tiedoksi asianomaiselle sähköisenä viestinä hänen ilmoittamallaan tavalla. Säännöksen perustelujen (HE 97/1997 vp) mukaan sähköistä viestiä voidaan käyttää tiedoksiantotapana niin riita- kuin rikosasioissakin kaikissa yleisissä tuomioistuimissa. Hallituksen esityksen mukaan esimerkiksi lausumapyynnöt sekä kutsut valmistelun ja pääkäsittelyn istuntoihin voidaan toimittaa sähköisenä viestinä. Prosessilakeihimme ei sisälly säännöksiä ilmoitusten, asiakirjojen tai kutsujen tiedoksiantamisesta puhelimitse. Riita-asiaiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä (HE 16/1990 vp) puhelintiedoksiantoa harkittiin, mutta siitä luovuttiin, koska tärkeänä pidetyn todisteellisuuden vaatimuksen ei katsottu puhelintiedoksiannossa täyttyvän. Myöhemmin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 a §:ssä olevaa niin sanottua kirjetiedoksiantoa koskevaa säännöstä valmisteltaessa (HE 79/1993 vp) todisteellisen tiedoksiannon poikkeuksetonta käyttämistä pidettiin oikeudenkäynnin myöhäisemmissä vaiheissa tarpeettoman raskaana ja kalliina menettelynä. Sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa annetun lain 8 §:ää viimeksi uudistettaessa korostuivat tiedoksiantojärjestelmän varmuuden sijasta järjestelmän yksinkertaisuutta, nopeutta ja tehokkuutta edistävät vaatimukset. Pääkäsittelykutsun tiedoksiantamista koskeva voimassa oleva säännös edellyttää, että myös hovioikeudessa puhevaltaa käyttäneet asianosaiset kutsutaan todisteellisesti eli postitse saanti- tai vastaanottotodistusta vastaan taikka haastemiehen välityksellä. Kutsujen laatiminen ja todisteellisesta tiedoksiannosta huolehtiminen heidän kohdallaan aiheuttaa hovioikeudelle ylimääräistä työtä ja siirtää toimintavelvollisuutta ja vastuuta oikeudenkäynnin onnistumisesta liiallisesti tuomioistuimelle. Valittaja ja vastauksen

antanut asianosainen pitäisi voida kutsua hovioikeuden pääkäsittelyyn valituksessa tai vastauksessa ilmoitettuun prosessiosoitteeseen lähetettävällä kirjeellä tai sähköisellä viestillä. Koska useimmat valittajat käyttävät hovioikeudessa asiamiestä, pitäisi myös olla riittävää, että kirje lähetettäisiin asiamiehelle, johon päämiehen olisi pidettävä yhteyttä. Kirjetiedoksiannon käytön ei kuitenkaan tulisi olla mahdollista, jos asianosainen kutsutaan henkilökohtaisesti.

Riitaprosessin kehittämisestä tehtyjen ehdotusten (HE 32/2001 vp) keskeisenä tavoitteena on lisätä asianosaisten ja tuomioistuimen yhteistoimintaa asian valmistelussa ja samalla yksinkertaistaa yhteydenpitotapoja. Myös suullisen valmistelun istunto voitaisiin ehdotuksen mukaan pitää puhelinta käyttäen. Käytännössä puhelinta käytetään jo nykyisin tavanomaisena, mutta epävirallisena asian valmistelun välineenä, kun tuomioistuimet neuvottelevat asianosaisten kanssa esimerkiksi istuntojen ajankohdista, istuntopaikan valinnasta, istuntoon kutsuttavista henkilöistä, kutsujen tiedoksiantotavoista ja vastaavista oikeudenkäynnin ulkoiseen kulkuun liittyvistä asioista. Olisi tarkoituksenmukaista, että puhelin otettaisiin käyttöön myös tiedoksiantovälineenä tietyin edellytyksin.

Todistelutarkoituksessa kuuleminen

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta, jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun tai kärjäoikeuden katselmusta toimittaessaan tekemien havaintojen uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta. Kärjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tällöin tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan ja katselmus toimitettava uudelleen pääkäsittelyssä, jollei estettä ole.

Pykälän 2 momentissa säädetään niin sanotusta luottamusperiaatteesta: jos 1

momentissa tarkoitettua todistelua ei voida vastaanottaa uudelleen pääkäsittelyssä, kärjäoikeuden ratkaisua ei siltä osin saa muuttaa, jollei todistelua erityisestä syystä ole arvioitava toisin. Rangaistusvaatimuksesta tehtyä ratkaisua saadaan kuitenkin muuttaa rikosasian vastaajan eduksi.

Todistajaa, samoin kuin todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista, kuullaan hovioikeuden pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti ja suullisesti. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 11 §:n mukaan tuomioistuimessa ei saa, ellei laissa toisin säädetä, käyttää todisteena yksityisluontoista kertomusta, jonka joku on vireille pannut tai alkavan oikeudenkäynnin varalta kirjallisesti antanut, ellei tuomioistuin sitä erityisestä syystä salli (1 momentin 1 kohta), eikä esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa (2 kohta). Jos todistajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tuomioistuin voi sallia, että 2 kohdassa tarkoitettu asiakirja tai lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 §:n mukaan todistajan tulee suullisesti esittää kertomuksensa. Kirjalliseen todistajankertomukseen älköön viitattako; kuitenkin sallittakoon todistajan käyttäen kirjallista muistiinpanoa muistinsa tukemiseksi. Todistajan aikaisemmin oikeudelle tai viralliselle syyttäjälle tahi poliisiviranomaiselle antama kertomus luettakoon todistajaa kuulusteltaessa vain silloin, kun hän todistajanlausunnossaan poikkeaa siitä, mitä hän aikaisemmin on kertonut, tahi kun todistaja kuulustelussa selittää, että hän ei voi tai halua lausua mitään asiassa.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 55 §:n mukaan jos asianosainen nojautuu asiantuntijaan, joka ei ole oikeuden määräämä, olkoon tästä voimassa, mitä todistajasta on säädetty. Kuitenkin voidaan häneen soveltaa, mitä 50 §:ssä ja 51 §:n 2 momentissa on säädetty. Viimeksi mainittujen lainkohtien mukaan tuomioistuimen määräämän asiantuntijan on laadittava lausuntonsa yleensä kirjallisesti,

minkä lisäksi häntä on tietyin edellytyksin kuultava tuomioistuimessa suullisesti. Myös asiantuntijan suullinen kuuleminen tapahtuu hovioikeudessa siten, että asiantuntija on henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä.

Hovioikeudessa tulee toisinaan esille tarve ottaa tarkemmin selvää sellaisesta kärjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuullun kertomuksesta, jonka uskottavuudesta ei kuitenkaan hovioikeudessa ole kysymys oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 15 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla. Tällaisessa tilanteessa todistelun välittömyydellä ei ole sellaista merkitystä, että todistelu tulisi ottaa uudelleen vastaan, vaan kuultavan kärjäoikeudessa antama kertomus tulisi voida kuunnella tarpeellisin osin äänitteestä hovioikeuden pääkäsittelyssä. Käytännössä on esiintynyt epätietoisuutta siitä, onko tämä jo nykyisin voimassa olevien säännösten mukaan mahdollista. Säännöksiä tulisi tältä osin selkeyttää.

Todistajankuulustelun muodot ovat peräisin vuodelta 1948, jolloin oikeudenkäymiskaaren 17 luku uudistettiin. Todistajankuulustelun muodoissa voidaan erottaa kuulustelun henkilökohtaisuus, joka tarkoittaa, että kuultava on tuomioistuimessa henkilökohtaisesti paikalla, ja kuulustelun suullisuus, joka tarkoittaa, että kuultava antaa kertomuksensa suullisesti. Nykyinen laki hyväksyy ainoastaan henkilökohtaisen ja suullisen kuulemisen. Laki tuntee myös todistajan kuulemisen kirjallisesti, mutta se on yleensä kiellettyä sekä siinä mielessä, että todistajaa ei kuultaisi lainkaan henkilökohtaisesti (OK 17:11), että siinä mielessä, että henkilökohtaisesti kuultava todistaja antaisi kertomuksensa kirjallisena (OK 17:32). Kirjallisen kertomuksen toimittaneelle ei pystyttäisi tekemään kysymyksiä ja kertomuksen luotettavuuden kontrollointi ja arviointi olisi vaikeaa.

Viestintätekniikan kehitys antaisi nykyisin mahdollisuuden siihen, että todistajaa tai asiantuntijaa kuultaisiin suullisesti mutta siten, että tämä ei olisi tuomioistuimessa henkilökohtaisesti paikalla. Nykyiset säännökset eivät tunne mahdollisuutta kuulla todistajaa esimerkiksi puhelimitse, mikä olisi vaivaton tapa kuulustelun toteuttamiseen.

Mikäli käytössä olisi myös kuvayhteys, esimerkiksi niin sanottu videokokous, kertomuksen luotettavuutta voitaisiin arvioida paitsi kuultavan äänen, myös tämän ilmeiden ja eleiden perusteella. Tällaisella kuulemisella voitaisiin välttää kuultavan tuomioistuimeen matkustamisesta aiheutuva ajanhukka ja kustannukset. Toisaalta tällainen kuuleminen tulisi ottaa käyttöön vain sellaisissa tilanteissa, joissa sen luotettavuutta voitaisiin pitää riittävänä näytön arvioinnin varmuuden kannalta.

Yksi ongelma nykyisessä hovioikeuskäytännössä on ollut se, että pääkäsittely on usein ollut kärjäoikeuden pääkäsittelyn toisinto. Erityisesti vastaanotettavaa suullista todistelua ei ole aina riittävästi pyritty rajaamaan. Kuulustelutapojen monipuolistaminen ohjaisi osaltaan käytäntöä siihen suuntaan, että todistelutilanne kartoitettaisiin ja analysoitaisiin valmisteluvaiheessa nykyistä paremmin ja että todistelu toimitettaisiin pääkäsittelyssä kevyimmällä mahdollisella tavalla.

Poissaolevan vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 19 §:n 1 momentin mukaan asianosainen voidaan sakon uhalla velvoittaa saapumaan hovioikeuden pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jos hänen kuulemistaan pidetään asian selvittämiseksi tarpeellisena. Pykälän 2 momentin mukaan rikosasian vastaajan velvoittamisesta henkilökohtaisesti saapumaan pääkäsittelyyn on lisäksi voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa säädetään. Viimeksi mainitun lain 8 luvun 13 §:n mukaan vastaajaa ei saman luvun 11 ja 12 §:ssä säädetyn poikkeuksen, jotka eivät juurikaan tule kysymykseen hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemissä rikosasioissa, voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä. Säännös koskee rikosasian oikeudenkäyntimenettelyä sekä kärjä- että hovioikeudessa. Hovioikeus ei voi tuomita vastaajaa vankeusrangaistukseen rikoksesta,

jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, eikä muuttaa käräjäoikeuden tuomitsemaa sakkorangaistusta vankeudeksi, jos pääkäsittelyyn kutsun saanut vastaaja pakoilemalla välttyy joutumasta henkilökohtaisesti kuulluksi pääkäsittelyssä, vaikka hänen henkilökohtainen kuulemisensa ei enää hovioikeusvaiheessa olisi tarpeen. Vastaajan tällainen menettely voi viivästyttää tai suorastaan estää hovioikeuden ratkaisun antamisen hänen osaltaan. Lisäksi pakoilu voi estää pääkäsittelyn aloittamisen silloin, kun se esimerkiksi kanssavastajien suuren lukumäärän vuoksi olisi perusteltua.

2.4. Hovioikeuden kokoonpano

Hovioikeuslain 9 §:ssä, jota on muutettu 1 päivästä toukokuuta 1998, määritellään hovioikeuden niin sanotun kevennetyn kokoonpanon käyttöala. Sen mukaan hovioikeus on pykälässä mainituissa tilanteissa päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja pykälän 2 momentissa säädetty kelpoisuusehdot täyttävä asian esittelijä. Esittelijän tulee olla hovioikeuden asessori tai viskaali taikka vähintään kolme vuotta asessorin, viskaalin tai käräjätuomarin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä.

Nykyistä hovioikeusmenettelyä koskeneessa hallituksen esityksessä 33/1997 vp ehdotettiin osittaisen muutoksenhakulupajärjestelmän käyttöönottoa hovioikeudessa. Lakivaliokunta ehdotti mietinnössään (LaVM 19/1997 vp) muutoksenhakulupajärjestelmän sijaan hovioikeuden kokoonpanon keventämistä vähäisemmissä asioissa. Vähäisiksi asioiksi määriteltiin pääosin ne asiat, joihin muutoksenhakulupajärjestelmää oli ehdotettu sovellettavaksi. Pykälän säätämällä vakinaistettiin väliaikaiseen niin sanottuun hovioikeuksien ruuhkanpurkulakiin (1128/1993) sisällytetty kokoonpanovaihtoehto, josta oli saatu myönteisiä kokemuksia.

Säännöksen soveltamisalueen tulkinta on koettu hovioikeuksissa ongelmalliseksi. Häviöarvon määrittäminen saattaa joissakin

tapauksissa olla vaikeaa. Lain sanamuoto on näyttänyt edellyttävän, että kevennetyn kokoonpanon käyttöala määräytyisi käräjäoikeuden tuomion määrittelemän häviöarvon, rangaistuksen tai rangaistusasteikon perusteella, vaikka valituksessa ei olisi niihin liittyvistä seikoista kysymys. Hovioikeuksissa omaksutun tulkinnan mukaan kevennetyn kokoonpanon soveltamisen on katsottu määräytyvän sen perusteella, mistä hovioikeudessa on kysymys.

Yksi kevennettyyn kokoonpanoon kuuluvista jäsenistä voi olla kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi määräajaksi nimitetty tuomari, jota koskevat samat kelpoisuusvaatimukset kuin vakinaista tuomaria. Määräaikaiselta tuomarilta ei muodollisesti edellytetä vastaavaa tuomioistuinkokemusta kuin kokoonpanon esittelijältä. Tästä aiheutuu se epäkohta, että kokoonpanon tuomarijäsenenä voisi periaatteessa olla tuomioistuintyössä kokemattomampi lakimies kuin kokoonpanon esittelijänä.

Kevennetyn kokoonpanon käytön on katsottu vaikuttavan merkittävästi hovioikeuksien ratkaisukapasiteettiin. Kevennettyä kokoonpanoa käytettiin vuonna 1999 hovioikeuksissa noin kuudessa prosentissa kaikista ratkaistuista asioista. Vuonna 2000 eri hovioikeuksissa ratkaistiin kevennetyssä kokoonpanossa 10 % asioista. Hovioikeuksien välillä on kuitenkin suuria eroja kokoonpanon käyttöasteessa. Vuonna 2000 käyttöaste hovioikeuksittain oli seuraava: Turku 3 %, Vaasa 24 %, Itä-Suomi 15 %, Helsinki 10 %, Kouvola 5 % ja Rovaniemi 10 %. Kokoonpanon käytöstä saadut kokemukset ovat myönteisiä ja sen käytön on ennustettu lisääntyvän.

2.5. Ulkomaiden lainsäädäntö

Ruotsi

Ruotsin muutoksenhakujärjestelmä on samankaltainen kuin oma järjestelmämme. Käräjäoikeuden tuomioon haetaan muutosta valittamalla hovioikeuteen. Merkittävä ero on siinä, että pienissä riita- ja rikosasioissa on käytössä valituslupajärjestelmä jo

hovioikeudessa. Riita-asiat käsitellään hovioikeudessa lainoppineiden tuomareiden muodostamassa kokoonpanossa ja rikosasiat pääkäsittelyssä yleensä lautamieskokoonpanossa.

Hovioikeudessa asian valmistelu kuuluu tarkastavalle jäsenelle. Jos valitusta ei, mahdollisen täydentämisen jälkeen, jätetä tutkimatta tai hylätä ilmeisen perusteettomana, valituskirjelmä annetaan tiedoksi vastapuolelle ja tätä kehoitetaan vastaamaan valitukseen kirjallisesti määrättyssä ajassa (rättegångsbalk, jäljempänä RB, 50:8 ja 51:8). Valituslupaa koskevan hakemuksen hovioikeus voi ratkaista vastausta pyytämättä, kun siihen on syytä (RB 50:11 ja 51:11).

Tarvittaessa hovioikeus voi määrätä lisäkirjelmien vaihdosta tai toimittaa valmisteluistunnon (RB 50:10 ja 51:10). Tietyin edellytyksin myös hovioikeuden valmisteluistunto voidaan toimittaa puhelimitse. Hovioikeuden tulee, riita-asian laadun mukaan, valmistelussa huolehtia siitä, että riitakysymykset selvitetään ja että asianosaiset ilmoittavat kaiken sen, johon he haluavat jutussa vedota. Hovioikeuden tulee kysymyksiin ja huomautuksiin selvittää epäselvyydet ja epätäydellisyydet asianosaisten esityksissä (RB 42:8.2 ja 50:12.3). Jos se on eduksi riita-asian käsittelylle, hovioikeuden pitää ennen valmistelun päättämistä tehdä kirjallinen yhteenveto asianosaisten esityksistä, sellaisina kuin hovioikeus ne ymmärtää. Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua yhteenvedosta (RB 50:12a).

Ruotsissa on erityinen tiedoksiantolaki (delgivningslag), joka koskee oikeudenkäyntiin liittyvän tiedoksiannon lisäksi myös muiden viranomaisten tiedoksiantoja. Lain mukaan tiedoksiannosta huolehtii pääsääntöisesti viranomainen, mutta tehtävä voidaan uskoa myös asianosaiselle. Viranomainen huolehtii tiedoksiannosta ensisijaisesti postitse saantitodistusta tai vastaanottotodistusta vastaan (3 §). Kutsut, ilmoitukset ja muut asiakirjat, jotka eivät ole laajoja tai vaikeaselkoisia, voi viranomainen antaa tiedoksi myös lukemalla asiakirjan sisällön puhelimitse (puhelintiedoksianto).

Puhelinkeskustelun jälkeen tiedoksiannettu asiakirja lähetetään asianomaiselle postitse. Puhelimitse ei voida antaa tiedoksi haastehakemusta eikä muuta asiakirjaa, jolla asia pannaan viranomaisessa vireille (3 § 3 mom). Jos tiedoksiantoa ei voida toimittaa edellä kerrotulla tavalla, voidaan tiedoksianto toimittaa haastemiestiedoksiantona (3 § 4 mom).

Yksinkertaistettu tiedoksianto vastaa suomalaista kirjetiedoksiantoa. Vireillä olevan asian asianosaiselle tai muulle vastaavassa asemassa olevalle voidaan tiedoksianto toimittaa lähettämällä asiakirja postitse hänen viimeiseen tunnettuun osoitteeseensa. Lisäksi vähintään yhtä päivää myöhemmin asianomaiselle on lähetettävä ilmoitus siitä, että asiakirja on lähetetty asianomaiselle postitse (3a § 1 mom). Yksinkertaistettua tiedoksiantoa saa käyttää vain, jos asianomaiselle on ilmoitettu, että sellaista voidaan käyttää. Tällaista ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä asian vireillepanijalle tai sille, joka on ottanut asian käsittelyyn osaa.

Ruotsissa hovioikeuden pääkäsittelyssä kuunnellaan käräjäoikeuden nauhoituksesta asianosaisten suostumuksella sellaisten todistajien kertomukset, jotka eivät ole niin sanottuja uskottavuustodistajia (RB 35:13 §:n 2 ja 3 momentti). Nauhalta voidaan kuunnella esimerkiksi poliisimiehen kertomus, jonka uskottavuus ei ole kiistanalainen.

Todistajan tai muun todistelutarkoituksessa kuultavan puhelinkuulustelu on Ruotsissa mahdollista sekä käräjäoikeudessa että hovioikeudessa. Ensinnäkin tietyin edellytyksin on mahdollista toimittaa valmistelu ja valmistelun yhteydessä pidettävä pääkäsittely puhelimitse, jolloin myös todistajaa kuullaan puhelimitse. Myös varsinaisessa pääkäsittelyssä todistajaa voidaan tietyin edellytyksin kuulla puhelimitse (RB 43:8.4 ja 46:7.2). Lisäksi kokeiluluonteisesti on ollut käytössä kuuleminen vastaavin edellytyksin videokokouksen avulla (lag 1999:613 om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång, 5 §). Puhelin- tai videokuulustelussa ei sovelleta sääntöjä kutsusta, määräyksistä eikä poissaolon

seuraamuksista. Sekä nauhoitusten kuuntelusta että puhelin- tai videokuulustelusta hovioikeuden pääkäsittelyssä on saatu Ruotsissa hyviä kokemuksia.

Norja

Norjassa herreds- tai byrett -nimisen alioikeuden riita-asiassa ja, vuoden 1995 uudistuksen jälkeen, myös rikosasiassa antamaan pääasiantekijäsuun voidaan hakea muutosta (anke) lagmannsrett -nimiseltä ylioikeudelta. Ylioikeuden kokoonpanoon kuuluu kolme lainoppinutta tuomaria ja tietyin edellytyksin sekä riita- että rikosasioissa lautamiehiä tai vakavia rikoksia koskevissa asioissa valamiehistö.

Pienissä riita-asioissa on käytössä valituslupajärjestelmä jo toisessa oikeusasteessa. Riita-asioissa alioikeus huolehtii osasta muutoksenhakuasian valmistelua. Alioikeuden on annettava valituskirjelmä viivytyksettä tiedoksi vastapuolelle ja asetettava enintään kolmen viikon määräaika kirjalliselle vastaukselle, joka toimitetaan alioikeuteen. Vastausmääräajan jälkeen asiakirjat lähetetään ylioikeuteen (tvistemålsloven, jäljempänä tvml, 369-372 §). Asiassa, jossa tarvitaan valituslupa, ylioikeus ratkaisee ensin valituslupahakemuksen sen jälkeen, kun vastapuolelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi hakemuksen johdosta. Yksi ylioikeuden jäsen vastaa asian jatkovalmistelusta. Valmistelu voi olla kirjallista tai suullista (tvml 374 §).

Rikosasioissa syytetyn valituskirjelmä toimitetaan syyttäjäviranomaiselle suoraan tai alioikeuden kautta. Syyttäjän valituskirjelmä puolestaan annetaan tämän toimesta tiedoksi syytetylle. Syyttäjän on viipymättä toimitettava valituskirjelmä ja jutun asiakirjat ylioikeuteen (straffeprosessloven, jäljempänä strpl, 312 ja 316 §). Rikosasian valmistelee ylioikeudessa kolme lainoppinutta tuomaria. Jos kysymys on sakkojutusta, valituksen tutkiminen edellyttää erityisiä syitä. Valmistelevat tuomarit voivat päättää muun kuin vakavaa rikosta koskevan valituksen jättämisestä tutkimatta, kun he yksimielisesti katsovat

olevan selvää, ettei valitus menesty (strpl 321 §). Suullisessa käsittelyssä ratkaistavan asian valmistelussa noudatetaan soveltuvin osin ensimmäisen asteen käsittelyä koskevia sääntöjä (strpl 327 §).

Norjassa tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä on säädetty prosessilaissa. Haastemiestiedoksiannon lisäksi käytettävissä on postitiedoksianto vastaanottotodistusta ja saantitodistusta vastaan. Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä huolehtii yleensä tuomioistuin ja käytännössä tiedoksianto toimitetaan usein haastemiestiedoksiantonä.

Tanska

Tanskassa suurin osa riita- ja rikosasioista käsitellään ensimmäisessä oikeusasteessa byret -nimisessä alioikeudessa, jonka ratkaisuihin voidaan hakea muutosta (anke) landsret -nimiseltä ylioikeudelta. Pienissä riita- ja rikosasioissa muutoksenhaku ylioikeuteen edellyttää valitusluvan saamista. Riita-asiat käsitellään ylioikeudessa lainoppineiden tuomareiden muodostamassa kokoonpanossa ja rikosasiat yleensä lautamieskokoonpanossa.

Valituskirjelmä toimitetaan ylioikeuteen, joka antaa sen tiedoksi vastapuolelle ja pyytää vastausta vähintään kahden viikon määräajassa (retsplejeloven, jäljempänä Rpl, 375 §). Valmistelua voidaan jatkaa lisäkirjelmien vaihdolla tai toimittamalla valmisteluistunto (Rpl 378 §). Valmistelun päätyttyä asia käsitellään joko suullisessa tai tietyin edellytyksin kirjallisessa menettelyssä.

Rikosasiassa syyttäjä huolehtii valituksensa antamisesta tiedoksi vastaajalle. Vastaajan valitus puolestaan toimitetaan syyttäjälle suoraan tai alioikeuden kautta (Rpl 947, 948 ja 963 §). Syyttäjä toimittaa valituskirjelmän ja jutun asiakirjat ylioikeuteen. Menettely ylioikeudessa riippuu siitä, mikä on valitusperuste. Jos valitus käsittää syytetyn syyllisyyttä koskevien todisteiden arvioinnin, ylioikeudessa järjestetään kokonaan uusi oikeudenkäynti valmisteluineen ja pääkäsittelyineen, jossa todistelu otetaan uudelleen vastaan (Rpl 965a §). Muissa tapauksissa käsittely on yleensä kirjallista.

Tanskassa tiedoksianto oikeudenkäynnissä on säännelty prosessilaissa. Tiedoksianto voidaan toimittaa kirjetiedoksiantona, postitse saantitodistusta vastaan tai haastemiestiedoksiantona. Kutsujen tiedoksianto on ensisijaisesti tuomioistuimen tehtävä, mutta tehtävä voidaan uskoa myös asianosaisille.

Saksa

Saksan muutoksenhakutuomioistuimissa valitusasian käsittely käynnistyy valmistelulla. Valituksen saavuttua yksi kollegion jäsenistä päättää, kutsutaanko asiassa koolle valmistelun istunto vai onko kirjallinen valmistelu pääkäsitteilyn onnistumisen kannalta riittävää. Menettelytavan valinta on valmistelusta vastaavan tuomarin harkinnassa, mutta valmistelun istuntoa suositaan ennen muuta asioissa, joissa laaja oikeudenkäyntiaineisto edellyttää pääkäsitteilyn tarkkaa rajaamista tai joissa on mahdollista, että valituksesta kokonaan tai osittain luovutaan taikka joissa voidaan päästä sovintoon. Tuomioistuin kutsuu asianosaiset valmistelun istuntoon ja valittajan vastapuolelta voidaan pyytää jo ennen istuntoa kirjallinen vastaus valitukseen.

Yksinomaan kirjallista valmistelua käytetään yksinkertaisissa ja selkeissä asioissa, joissa asian täsmällinen käsittely onnistuu myös kirjallisesti. Menettelytavan suhteen ratkaiseva on valmistelun tarkoitus: miten yksittäistapauksessa saadaan nopeasti ja kattavasti kerättyä näyttö- ja oikeuskysymyksiä koskeva oikeudenkäyntiaineisto niin, että asia voidaan pääkäsitteilyssä ratkaista.

Tuomioistuin kutsuu asianosaiset valmistelun istuntoon ja pyytää valittajan vastapuolelta vastauksen. Tuomioistuin myös kutsuu asianosaiset pääkäsitteilyyn. Kutsujen, asiakirjojen, tuomioiden tai päätösten tiedoksiannosta huolehtii tuomioistuin. Tiedoksiannon voi toimittaa julkinen notaaari tai tuomioistuimen viranhaltija sekä myös ulosottomies. Postitse vastaanottotodistusta vastaan voidaan tiedoksianto toimittaa asianajajalle, notaarille tai ulosottomiehelle.

Oikeudenkäynnin jo alettua voidaan tiedoksiannot asianosaiselle toimittaa postitse tämän ilmoittamaan osoitteeseen.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on hovioikeusmenettelyn edelleen kehittäminen siten, että menettely muodostuisi nykyistä kevyemmäksi ja joutuisammaksi. Pyrkimyksenä on sekä pienentää asianosaisille oikeudenkäynnistä hovioikeudessa aiheutuvia kustannuksia että keventää menettelyä sen hovioikeuksilta ja syyttäjiltä edellyttämien resurssien kannalta. Nykyisen hovioikeusmenettelyn keskeisiin periaatteisiin ei kuitenkaan ehdoteta muutoksia, vaan tavoitteena on pienemmin tarkistuksin tehostaa menettelyä tinkimättä asianosaisten oikeusturvasta ja hovioikeusprosessin varmuudesta.

Hovioikeusmenettelyn valmisteluvaihetta pyritään tehostamaan ja ohjaamaan myös käytäntöä toimivampaan suuntaan. Tähän liittyen ehdotetaan valituskirjelmän sisältöä koskevan säännöksen tarkentamista pääkäsitteilypyynnön ja sen perustelujen osalta sekä valmistelua koskevien säännösten terävöittämistä. Niin sanotun valmistelusta vastaavan hovioikeuden yhden jäsenen toimivaltaa ehdotetaan jonkin verran laajennettavaksi.

Pääkäsitteilyjen järjestämistä ehdotetaan helpotettavaksi lisäämällä kutsujen tiedoksiantotapoja, muun muassa ottamalla käyttöön puhelintiedoksianto. Pääkäsitteilyjen toimittamista helpottaisi myös ehdotus siitä, että tietyin edellytyksin hovioikeuden pääkäsitteilyä pakoileva rikosasian vastaaja voitaisiin tuomita poissaolostaan huolimatta vankeusrangaistukseen hovioikeudessa.

Pääkäsitteilyä ehdotetaan kevennettäväksi suullisen todistelun osalta siten, että sellaisia todistelutarkoituksessa kuultavia henkilöitä, joiden kertomusten uskottavuus voidaan luotettavasti arvoida ilman heidän henkilökohtaista läsnäoloaan, voitaisiin tietyin edellytyksin kuulla hovioikeuden

pääkäsittelyssä puhelimitse tai muuta viestintäteknikkaa käyttäen. Lisäksi laissa todettaisiin nimenomaisesti, että käräjäoikeudessa annettu kertomus voidaan tarvittaessa kuunnella äänitteestä hovioikeuden pääkäsittelyssä, edellyttäen että kysymys ei ole kertomuksen uskottavuudesta.

Näiden ehdotusten tavoitteena on keventää hovioikeuden pääkäsittelyä ennen muuta kuultavien henkilöiden kannalta. Samaan suuntaan vaikuttaisi ehdotettava nimenomainen säännös niin sanotuista hovioikeuskäräjistä eli pääkäsittelyistä muualla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla.

Hovioikeuksien resurssitilannetta helpotettaisiin laajentamalla kahden hovioikeuden jäsenen ja esittelijän muodostaman niin sanotun kevennetyn kokoonpanon käyttöalaa. Tällä olisi myönteistä merkitystä myös hovioikeuksien esittelijöiden aseman ja tehtävien kannalta.

Esityksen tavoitteet ovat yhdensuuntaisia myös Euroopan neuvoston suosituksen R (95) 5 kanssa. Suositus koskee riita-asioiden muutoksenhakujärjestelmää ja menettelyä sekä niiden toiminnan parantamista. Suosituksessa on muun muassa korostettu tehokkaan valmistelun merkitystä ylioikeudessa (art 6).

3.2. Keskeiset ehdotukset

Valmistelun tehostaminen

Hovioikeuden valmistelua pyritään tehostamaan ehdotuksilla, joilla lähinnä ohjattaisiin käytäntöä toimivampaan suuntaan. Ensinnäkin ehdotetaan tarkistuksia valituskirjelmän sisältöä koskevaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:ään. Tavoitteena on parantaa valituskirjelmien laatua pääkäsittelypyynnön ja sen perustelujen osalta.

Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että laissa säädettäisiin nykyistä tarkemmin hovioikeuden valmistelussa selvittävät asiat. Säännös vastaisi oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:ssä olevaa säännöstä, mutta olisi kirjoitettu hovioikeudessa tapahtuvaa valmistelua

silmällä pitäen. Säännöksellä korostettaisiin asian tehokkaan valmistelun merkitystä hovioikeudessa. Samaan suuntaan vaikuttaisi ehdotettava nimenomainen säännös hovioikeuden valmistelun alkamisajankohdasta.

Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivallan laajentaminen

Asian saavuttua hovioikeuteen sille määrätään valmistelusta vastaava jäsen, jonka tehtävänä on valmistella asia niin, että se voidaan ratkaista yhtäjaksoisessa menettelyssä joko esittelystä tai pääkäsittelyssä. Asian käsittelemiseen liittyvien toimien lisäksi asioissa joudutaan ennen pääasian ratkaisemista tekemään muutoksenhaunalaisten käräjäoikeuden ratkaisun täytäntöönpanoon tai noudattamiseen liittyviä ratkaisuja. Asianosaiset esittävät myös vasta hovioikeudessa maksuttomaan oikeudenkäyntiin ja avustajan määräämiseen liittyviä pyyntöjä.

Kussakin asiassa on voitava käyttää tarkoituksenmukaisimpia menettelytapoja asian joustavan ja joutuisan käsittelyn turvaamiseksi. Myös päätösvaltaisuutta koskevien säännösten tulisi olla sellaisia, että ratkaisukokoonpano voi määräytyä asian laadun perusteella. Yhden jäsenen toimivallan laajentaminen vapauttaa jossain määrin jäsenten voimavaroja muihin tehtäviin. Niissä asioissa, joissa hovioikeus on ollut päätösvaltainen yksijäsenenä, järjestelmä on toiminut hyvin ja kokemukset ovat olleet myönteisiä.

Yhden jäsenen toimivaltaa voitaisiin hovioikeuden työn selkeyttämiseksi ja nopeuttamiseksi ajatella laajennettavan koskemaan kaikkia valmistelun aikana tehtäviä toimenpiteitä. Uudistus olisi perusteltavissa myös sen vuoksi, että käräjäoikeudessa yksi tuomari voi tehdä valmisteluun liittyvät ratkaisut yksin siitäkin huolimatta, että asian käsittely etenisi useamman lainoppineen jäsenen kokoonpanossa tapahtuvaan pääkäsittelyyn. Hovioikeus tekee pääasiaratkaisut valituksen peruuttamista, muuntorangaistuksen määräämistä ja sovinnon vahvistamista

lukuunottamatta kolmen jäsenen kokoonpanossa. Valmistelussa tehtävät päätökset seikkojen tai todisteiden prekludoitumisesta, pääkäsittelyn rajoittamisesta taikka asiakirjan esittämistä koskevasta vaatimuksesta eivät välttämättä ole yksiselitteisiä eikä niiden sisällöstä olla aina yhtä mieltä. Kysymyksessä olevilla ratkaisulla saattaa myös olla olennainen merkitys asian lopputuloksen kannalta. Valmistelusta vastaavan jäsenen toimivallan laajentamista koskemaan edellä mainittuja ratkaisuja ei ehdoteta. Sen sijaan hovioikeuden työmenetelmien kehittämisen on varmistettava, että täysilukuinen ratkaisukokoonpano määräytyy joustavasti ja kokoontuu ajanhukan välttämiseksi mahdollisimman nopeasti ratkaisemaan kysymyksen, johon yhden jäsenen toimivalta ei riitä.

Valituksen peruuttamisen johdosta tehtävässä ratkaisussa joudutaan lausumaan myös vastapuolen

oikeudenkäyntikuluvaatimuksista ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrätyle avustajalle tai oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain nojalla määrätyle puolustajalle tai asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle maksettavasta palkkiosta. Toimivaltasäännöstä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että jos yhdellä jäsenellä on toimivalta ratkaista pääasia, hän voi ratkaista myös asian liitännäiskysymyksinä avustajien palkkiot ja kulukorvaukset sekä päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevasta vaatimuksesta.

Päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamiselle maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämisen ja oikeudenkäyntiavustajan määräämisen osalta hovioikeudessa on erityinen tarve, koska etenkin pääkäsittelyyn menevissä asioissa asianosaiselle saattaa olla tärkeää saada ajoissa tietää, myönnetäänkö hänelle maksuton oikeudenkäynti tai määrätäänkö hänelle avustaja. Myös pyyntö tai selvitys siitä, etteivät maksuttoman oikeudenkäynnin edellytykset enää täyty, voi tulla esille yhden jäsenen toimittamassa valmisteluistunnossa. Näissä asioissa tehtävillä ratkaisulla ei ole

vaikutusta pääasiaratkaisuun. Perusteita ei ole sille, että yhden hovioikeuden jäsenen toimivalta on maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämisen ja oikeudenkäyntiavustajan määräämisen osalta erilainen kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettujen puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisen osalta.

Turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevien asioiden lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi nimenomaiset säännökset yhden jäsenen toimivallasta määrätä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa ja yrityksen saneerauksesta annetussa laissa tarkoitetuista väliaikaisista kielloista, ratkaista liiketoimintakiellon ja lähestymiskiellon noudattamiseen liittyviä asioita, muuttaa tai täsmentää hovioikeuskäsittelyn ajaksi lapsen tapaamisoikeutta koskevia ehtoja täytäntöönpanoasiassa sekä ratkaista hovioikeuden tutkittavaksi saatetussa asiassa vasta hovioikeudessa esitetyn vangitsemis- tai matkustuskieltovaatimuksen. Näiden asioiden kiireellisen laadun vuoksi on tärkeää, että ne voidaan ratkaista yhden jäsenen tekemällä päätöksellä ja ettei asian käsittely viivästy siksi, että se olisi siirrettävä täysilukuiseen kokoonpanoon.

Ehdotukseen sisältyvät lisäykset on katsottu tarpeellisiksi, koska tuomioistuimen toimivaltaa koskevien säännösten tulee olla niin yksiselitteisiä, ettei päätösvaltaisuutta koskevia asioita tule muutoksenhakutuomioistuimen käsiteltäväksi. Lisäksi päätösvaltaisuutta koskevat säännökset on perusteltua koota yhteen pykälään.

Tiedoksiantotapojen keventäminen

Valitusasian käsittely hovioikeudessa käynnistyy muutoksenhakijan aloitteesta. Valituskirjelmässä muutoksenhakijan on oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:n 1 momentin nojalla ilmoitettava postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää. Voitaneen perustellusti lähteä siitä ajatuksesta, että

muutoksenhakijalla on velvollisuus myötävaikuttaa oikeudenkäynnin onnistumiseen hovioikeudessa seuraamalla postiaan ja ilmoittamalla mahdolliset osoitteenmuutokset hovioikeudelle. Pitäisi olla riittävää, että valittaja kutsutaan pääkäsittelyyn hänen hovioikeudelle ilmoittamaansa osoitteeseen toimitetulla tavallisella kirjeellä tai myös sähköisenä viestinä hänen ilmoittamallaan tavalla. Prosessiosoite voisi olla myös valittajan asiamiehen osoite. Jotta tiedoksiantojärjestelmä keventyisi, täytyy tällaiseen kutsuun voida liittää tarvittavat uhat. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 20 §:n nojalla jätetään valitus sillensä, jos valittaja on poissa pääkäsittelystä. Tällaista tiedoksiantotapaa ei kuitenkaan tulisi voida käyttää, jos valittaja kutsutaan henkilökohtaisesti.

Se, mitä edellä on sanottu valittajasta, koskee myös sellaista valittajan vastapuolta, joka on vastannut valitukseen. Myös tällä tavoin oikeudenkäyntiin hovioikeudessa osallistuneella asianosaisella on velvollisuus seurata postiaan ja asiansa käsittelyä. Hänellä on jo nykyisin oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 4 §:n 2 momentin nojalla velvollisuus ilmoittaa hovioikeudelle postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan lähettää. Voitaisiin pitää riittävänä, että hovioikeudelle vastauksen toimittanut asianosainen kutsuttaisiin hovioikeuden pääkäsittelyyn prosessiosoitteeseen lähetetyllä kutsulla, jollei häntä kutsuta henkilökohtaisesti. Myös tällaiselle asianosaiselle lähetettyyn kutsuun pitää voida liittää tarvittavat uhat. Asia voitaisiin sen vuoksi ratkaista, jos vastapuoli on poissa.

Tiedoksianto voidaan jo voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 6 §:n nojalla suorittaa ilmoittamalla määräys tai päätös asianosaiselle tuomioistuimen kansliassa tai istunnossa. Asianosaisen tehtävänä on silloin merkitä määräys tai päätös tarvittavilta osin ylös ja pyynnöstä hän saa sen myös kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäynnin muotoja ollaan väljentämässä. Riita-asiaain valmistelua on ehdotettu kehitettäväksi niin, että valmisteluistunto voitaisiin pitää myös puhelinta käyttäen. Säännös koskisi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:ssä

olevan viittaussäännöksen johdosta myös asian valmistelua hovioikeudessa. Tähän muutokseen sopisi se, että hovioikeus voisi antaa asianosaisille puhelimitse tiedoksi kutsun pääkäsittelyyn siihen liittyvine uhkineen. Kutsu pitäisi voida antaa tällä tavoin tiedoksi myös asianosaisen asiamiehelle silloin, kun asianosaista ei kutsuta henkilökohtaisesti.

Puhelinkeskustelu ei tiedoksiannon todisteellisuuden ja varmuuden osalta eroa olennaisesti haastemiestiedoksiannosta. Tiedoksiannosta puhelimesta huolehtivan virkamiehen on varmistauduttava, että hän puhuu oikean henkilön kanssa. Tämä on yleensä helppoa jo asiayhteyden perusteella. Tiedoksianto suorittava virkamies voi myös kysyä keskustelukumppaninsa tunnistamista helpottavaa tietoa. Niissä tapauksissa, joissa tiedoksianto suorittava virkamies on epävarma keskustelukumppaninsa henkilöllisyydestä, ei tiedoksianto saisi suorittaa. Kutsun tiedoksianto tapahtuisi kertomalla kutsun sisältö keskustelukumppanille puhelimitse. Puhelimitse tapahtuvaa tiedoksianto voidaan pitää jopa pelkästään kirjeitse tapahtuvaa tiedoksianto varmempana ja se on hyvin lähellä tilannetta, jossa tiedoksianto toimitetaan ilmoittamalla asia asianosaiselle tuomioistuimen istunnossa tai kansliassa. Estettä ei liene sille, että asianosainen voitaisiin puhelimitse velvoittaa saapumaan istuntoon myös henkilökohtaisesti sakon uhalla, kunhan huolehditaan siitä, että asianosainen todella ymmärtää puhelimitse tiedoksiannettun kutsun ja hänelle jää riittävästi aikaa valmistautua. Puhelintiedoksianto vahvistettaisiin lähettämällä tiedoksiannettava asiakirja kirjeenä tai sähköisenä viestinä sille, jolle se on annettu tiedoksi. Todistuksena tiedoksiannon tapahtumisesta olisi tiedoksiantavan virkamiehen asiakirjoihin tekemä merkintä tiedoksiannosta.

Erityisesti todistajien ja muiden ulkopuolisten osalta on tärkeää pyrkiä niin yksinkertaisiin ja vaivattomiin menettelymuotoihin kuin mahdollista. He eivät esiinny oikeudenkäynnissä omassa intressissään, vaan saapuvat oikeudenkäyntiin kutsuttuina kertomaan

asian ratkaisemisen kannalta tarpeellisia tietoja ja suhtautuvat tähän velvollisuuteen yleensä myönteisesti. Monessa tapauksessa nykyisen kaltaisen todisteellisen tiedoksiannon toimittaminen heille on tarpeettoman raskas tiedoksiantotapa. Usein puhelinsoitto ja sen kirjallinen vahvistus olisi riittävää. Sen vuoksi olisi tarkoituksenmukaista ulottaa puhelintiedoksianto koskemaan myös todistajia, asiantuntijoita ja muita kuultavaksi kutsuttavia, jos heillä itsellään ei ole mitään sitä vastaan, että kutsu tiedoksiannetaan puhelimesta. Myös muu kuin hovioikeudessa jo puhevaltaa käyttänyt asianosainen pitäisi voida kutsua hovioikeuden pääkäsittelyyn puhelimitse.

Tässä vaiheessa ehdotetaan puhelintiedoksiannon käyttöönottoa vain hovioikeudessa. Henkilöitä on tällöin jo kuultu kärjäoikeudessa eikä kutsu hovioikeuteen siten tule heille yllätyksenä. Puhelintiedoksiannosta saatujen kokemusten perusteella voitaisiin mahdollisesti myöhemmin harkita tämän tiedoksiantotavan laajentamista myös muihin tuomioistuimiin.

Suullisen todistelun keventäminen

Nykyisen hovioikeusmenettelyn raskain osuus on pääkäsittely, joita järjestetään selvästi useammin kuin aikaisemmin suullisia käsittelyitä. Pääkäsittely jakautuu niin sanottuun alkukeskusteluun, todistelun vastaanottoon ja loppukeskusteluun. Yleensä aikaa vievin ja kallein vaihe on todistelun, erityisesti suullisen todistelun vastaanottaminen eli todistelutarkoituksessa kuultavien asianosaisten, todistajien ja mahdollisesti asiantuntijoiden suullinen kuuleminen. Suullista todistelua helpottamalla voitaisiin keventää hovioikeuden pääkäsittelyä ja sen myötä koko nykyistä hovioikeusmenettelyä.

Suullisen todistelun keventäminen vähentäisi ajankulua, vaivaa ja kustannuksia ennen muuta kuultavilta henkilöiltä itseltään. Jokainen on tarvittaessa velvollinen toimimaan todistajana oikeudenkäynnissä. Velvollisuus on nykyisellään melko raskas, koska henkilö saattaa joutua saapumaan todistajana kuultavaksi ensin esitutkintaan,

sitten kärjäoikeuteen ja mahdollisesti muutoksenhaun johdosta vielä hovioikeuteen, joka on usein toisella paikkakunnalla. Mikäli kärjäoikeuden tai hovioikeuden pääkäsittely peruuntuu, todistaja saattaa joutua saapumaan samaan tuomioistuimeen useampaankin kertaan.

Nykyinen todistelua koskeva lainsäädäntömme tuntee todistajankuulustelun muotona ainoastaan suullisen ja henkilökohtaisen kuulemisen, jossa todistaja antaa kertomuksensa suullisesti ollen henkilökohtaisesti läsnä tuomioistuimessa. Kirjalliset todistajankertomukset ovat normaalisti kiellettyjä. Modernien viestintävälineiden kehitys on kuitenkin osittain ajanut tämän perinteisen kahtiajaon suullinen tai kirjallinen ohi. Teknisin välinein henkilöä voitaisiin kuulla suullisesti mutta siten, että hän ei olisi tuomioistuimessa henkilökohtaisesti paikalla. Tällaisella kuulemisella vältettäisiin kuultavan tuomioistuimeen saapumisesta aiheutuva ajanhukka, vaiva ja kustannukset.

Toisaalta tulevaisuudessakin on pidettävä huolta siitä, ettei näytön arvioinnin varmuus vaarannu. Välitön, henkilökohtainen kuuleminen on edelleen luotettavin tapa kuulla henkilöä todistelutarkoituksessa alkaen jo siitä, että tuomioistuin on ympäristönä omiaan saamaan tämän suhtautumaan vakavasti kuulemiseensa. Puhelimen tai muun äänensiirtomenetelmän käyttö mahdollistaa henkilön äänen tarkkailemisen ja kysymysten esittämisen. Jos käytettävissä on lisäksi reaaliaikainen kuvayhteys, kuten niin sanottu videokokous, voidaan myös henkilön ulkoista olemusta, ilmeitä ja eleitä tarkkailla. Teknisesti hyvin järjestetty ääni- ja kuvayhteys muistuttaa jo pitkälle henkilökohtaista kuulemistä.

Nykyisen hovioikeusmenettelyn keskeisimpiä periaatteita on, että jos asian ratkaiseminen riippuu kärjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta taikka hovioikeudessa vastaanotettavasta uudesta suullisesta todistelusta, hovioikeuden on toimitettava pääkäsittely sitä koskevasta vaatimuksesta riippumatta ja kärjäoikeudessa vastaanotettu todistelu on tarpeellisilta osiltaan otettava

vastaan uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä (OK 26 luvun 15 §:n 1 momentti). Todistelutarkoituksessa kuultavan henkilön kertomuksen näyttöarvon luotettavan arvioinnin katsotaan edellyttävän, että tuomari on välittömässä kontaktissa kuultavaan henkilöön. Hovioikeus ei puolestaan voi arvioida suullista näyttöä huomattavasti edellytyksin kuin käräjäoikeus, joten todistelun välittömyydestä on pidettävä kiinni myös muutoksenhakuvaiheessa. Kaikki suullinen todistelu ei kuitenkaan ole uskottavuustodistelua. Muunlaisen todistelun osalta sen välittömyydellä ei ole vastaavaa merkitystä.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan ensinnäkin säädettäväksi nimenomaisesti siitä, että sellaisen käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuullun henkilön kertomus, jonka uskottavuudesta ei hovioikeudessa ole kysymys, voidaan tarvittaessa ja tarpeellisilta osin kuunnella käräjäoikeuden nauhoituksesta tai muusta tallenteesta hovioikeuden pääkäsittelyssä. Säännösten selventäminen on tältä osin tarpeen, koska oikeuskäytännössä on ollut epätietoisuutta siitä, onko tämä nykyisten säännösten mukaan mahdollista. Nauhojen kuunteleminen ei siis korvaisi pääkäsittelyä, vaan tapahtuisi pääkäsittelyssä siten, että myös asianosaiset kuulevat kertomuksen ja pystyvät arvioimaan sen merkitystä. Nauhoitusta kuuntelemalla henkilön kuuleminen uudelleen hovioikeudessa vältettäisiin kokonaan.

Toiseksi ehdotetaan, että sellaisia käräjäoikeudessa kuultuja henkilöitä, joiden kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman heidän henkilökohtaista läsnäoloaan, voitaisiin kuulla hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelimitse, mikäli asianosaiset siihen suostuvat ja sitä voidaan muutoinkin pitää sopivana. Kuulemisessa voitaisiin käyttää muutakin soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää, mikäli kuin hovioikeuksissa on tähän tulevaisuudessa tekniset valmiudet. Mahdollisuus koskisi rajoitetusti ainoastaan sellaisia tilanteita, joissa uskottavuuskysymys on käytännössä yhtä luotettavasti selvitettävissä esimerkiksi puhelimitse kuin istunnossa. Tällöin

hovioikeudella on yhtä hyvät mahdollisuudet suullisen todistelun arviointiin kuin käräjäoikeudella.

Kuuleminen viestintävälineen avulla tapahtuisi osana hovioikeuden pääkäsittelyä ja se olisi kuulustelun kontradiktorisuuden vuoksi järjestettävä siten, että myös asianosaisilla on mahdollisuus kuulla kertomus ja esittää kuultavalle kysymyksiä. Tällaisella kuulemisella vältettäisiin kuultavan hovioikeuteen matkustamisesta aiheutuva ajanhukka, vaiva ja kustannukset. Esitystä valmisteltaessa on harkittu sitä, tulisiko tällaisen kuulustelutavan olla todistajan tai asiantuntijan suostumuksen varassa. Ehdotuksessa on päädytty siihen, että todistajan tai asiantuntijan suostumusta ei sinänsä edellytetä. Kuulustelutavasta päättäminen on yleensäkin viime kädessä tuomioistuimen harkinnassa. Kuulustelun järjestäminen esimerkiksi siten, että henkilöä kuullaan tämän omassa puhelimesta, edellyttäisi kuitenkin kuultavan halukkuutta tulla kuulluksi tällä tavoin. Kuulustelutavan soveltamisala on myös siten rajattu, että se käytännössä edellyttää kuultavan yhteistyöhalua. Pakkokeinoja voitaisiin ehdotuksen mukaan käyttää ainoastaan silloin, kun kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, esimerkiksi todistajan kotipaikkakunnan käräjäoikeuden tiloissa tai poliisilaitoksella. Muissa tilanteissa pakkokeinot olisivat ongelmallisia kuultavan oikeusturvan kannalta.

Mahdollisuus puhelinkuulusteluun koskisi ainoastaan hovioikeutta ja olisi luonteeltaan täydentävää kuulemistä muutoksenhakuvaiheessa.

Puhelinkuulustelun soveltamisala olisi rajoitettu, koska menetelmä ei ole käytössä käräjäoikeudessa. Tällainen kuulustelu olisi siinä määrin uudenlaista tuomioistuimissamme, että sen soveltamisesta olisi ensin syytä saada käytännön kokemuksia. Myöhemmin voitaisiin mahdollisesti harkita video- tai puhelinkuulustelun käyttöalan laajentamista.

Ruotsissa puhelinkuulustelusta on saatu hyviä kokemuksia. Yleisemminkin on nähtävissä suuntaus kohti modernin tekniikan, erityisesti videokokouksen, hyödyntämistä todistajankuulustelussa.

Esimerkiksi Euroopan unionin neuvoston hyväksymään yleissopimukseen keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa unionin jäsenvaltioiden välillä on otettu nimenomaiset määräykset toisen jäsenvaltion alueella olevan henkilön kuulemisesta todistajana tai asiantuntijana videokokouksen (art 10) ja puhelinkokouksen (art 11) avulla.

Muut pääkäsittelyä koskevat ehdotukset

Muulla kuin hovioikeuspaikkakunnalla toimitettavat pääkäsittelyt eli niin sanotut hovioikeuskäräjät (tai matkakäräjät) vähentävät asianosaisten, heidän asiamiestensä, syyttäjien, todistajien ja muiden henkilökohtaisesti kuultavien ajanhukkaa, vaivaa ja kustannuksia, koska heidän ei tarvitse matkustaa hovioikeuspaikkakunnalle.

Muulla paikkakunnalla toimitettavista hovioikeuden pääkäsittelyistä ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös lakiin. Tavoitteena on lisätä hovioikeuskäräjiä niissä hovioikeuksissa, jotka eivät niitä toistaiseksi juuri ole toimittaneet mutta joissa siihen olisi tarvetta.

Hovioikeuden pääkäsittelyn estymisen tai lykkäytymisen välttämiseksi ehdotetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:ään lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan hovioikeuden pääkäsittelyä selvästi pakoileva vastaaja, jonka henkilökohtainen kuuleminen hovioikeudessa ei ole tarpeen, voidaan tuomita vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskevan syytteen käräjäoikeus on hylännyt, tai käräjäoikeuden vastaajalle tuomitsema sakkorangaistus voidaan muuttaa vankeudeksi, vaikka häntä ei ole henkilökohtaisesti kuultu hovioikeuden pääkäsittelyssä. Edellytyksenä olisi, että vastaajaa on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, että vastaajalle on ilmoitettu mahdollisuudesta ratkaista asia poissaolosta huolimatta ja että vastaajan puolustuksesta pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu. Ehdotetut edellytykset ovat sellaisia, ettei vastaajan oikeusturva tässä tilanteessa vaarannu.

Kevennetyn kokoonpanon käyttöalan laajentaminen

Kevennetyssä kokoonpanossa käsiteltäviin asiaryhmiin ehdotetaan laajennuksia. Asiaryhmiin lisättäisiin yksinkertaisten sivukysymysten lisäksi muitakin uusia asiaryhmiä. Kevennetyn kokoonpanon käyttöalan laajentamisella voidaan myötävaikuttaa perustuslain 21 §:n 1 momentissa säädetyn oikeuden toteutumiseen eli siihen, että jokainen saa asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä tuomioistuimessa.

Nykyisen säännöksen tulkintavaikeuksia on pyritty poistamaan. Edellytysten määrittämisessä ratkaisevaa on se, mistä valitusvaiheessa on kysymys (vrt. OK 26:10). Häviöarvo on määritelty uudelleen ja säännöksen piiriin on sisällytetty aiempaa laajemmin rikosasioita. Tällä tavoin on pyritty lisäämään kokoonpanon käyttömahdollisuuksia.

Kevennettyä kokoonpanoa ei tulisi kuitenkaan käyttää sellaisissa säännöksessä tarkoitetuissa asioissa, joita laatunsa tai laajuutensa vuoksi on pidettävä vaikeina ratkaista.

Kokoonpanon esittelijää koskevat kelpoisuusehdot ehdotetaan poistettaviksi. Tällä muutoksella vallitseva ristiriita määräaikaiselta tuomarilta ja esittelijältä edellytettävän tuomioistuinkokemuksen osalta poistettaisiin. Kevennetyn kokoonpanon jäsenenä toimivalta määräaikaiselta tuomarilta ehdotetaan puolestaan edellytettäväksi yli kahden kuukauden määräystä. Tätä kautta pyrittäisiin varmistamaan hovioikeuden asiantunteva kokoonpano säännöksen piiriin kuuluvia asioita käsiteltäessä. Hovioikeuksien tulee lisäksi kokoonpanoa käyttäessään tapauskohtaisesti varmistua sen riittävästä asiantuntemuksesta.

Hovioikeuden kokoonpanon tulisi olla käräjäoikeuden kokoonpanoa vahvempi. Kevennettyä kokoonpanoa ei voitaisi käyttää, mikäli ratkaisukokoonpanossa käräjäoikeudessa on ollut kolme lainoppinutta jäsentä.

4. Esityksen vaikutukset

Ehdotetuilla lainmuutoksilla kevennettäisiin jonkin verran nykyistä hovioikeusmenettelyä puuttumatta kuitenkaan sen keskeisiin periaatteisiin. Esityksellä ei ole suoranaisia vaikutuksia valtiontalouteen eikä hovioikeuksien organisaatioon tai henkilöstöön. Yhden hovioikeuden jäsenen sekä esittelijän ja kahden hovioikeuden jäsenen muodostamien hovioikeuden kokoonpanojen toimivallan laajentaminen ehkäisisi tarvetta lisäresursseihin hovioikeuksissa. Samoin muun muassa hovioikeuden pääkäsittelyn keventämistä koskevat ehdotukset saisivat säästöjä aikaan. Viestintävälineiden käytön lisääminen hovioikeuksissa edellyttäisi toisaalta pienehköjä laitehankintoja.

Hovioikeuden valmistelun tehostaminen ja pääkäsittelyn keventäminen merkitsisivät jonkin verran ajallisia ja taloudellisia säästöjä asianosaisille. Todistajien ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kertomusten kuunteleminen äänitteeltä tai heidän kuulemisensa puhelimitse hovioikeuden pääkäsittelyssä säästäisi näiltä henkilöiltä aikaa ja kustannuksia. Samaan suuntaan vaikuttaisi hovioikeuskäräjien lisääntyminen, joskin se toisaalta lisäisi jonkin verran matkakustannuksia hovioikeuksissa ja sitoisi hovioikeuksien työvoimaa. Asianosaisille koituvat säästöt merkitsisivät samalla säästöjä maksuttoman oikeudenkäynnin kustannuksissa hovioikeuksissa. Kokonaisuutena esitys lisäisi hovioikeusmenettelyn taloudellisuutta ilman, että se heikentäisi asianosaisten oikeusturvaa.

5. Asian valmistelu

Hovioikeusmenettelyn uudistuksen yhteydessä eduskunnan lakivaliokunta edellytti, että uudistuksen käynnistymistä ja toteutumista seurataan tarkkaan sekä, mikäli aihetta ilmenee, välittömästi ryhdytään toimenpiteisiin säännösten korjaamiseksi. Mahdollisten ruuhkien purkamista ei voida ratkaista turvautumalla lisäresursseihin hovioikeuksissa (LaVM 19/1997 vp). Oikeusministeriö on seurannut toukokuun alusta 1998 voimaan tulleen hovioikeusmenettelyn toimivuutta

käytännössä. Hovioikeuksien työtilannetta on esitelty edellä jaksossa 2.1.

Oikeusministeriö asetti 2 päivänä marraskuuta 1999 työryhmän selvittämään, miten hovioikeuksien oikeudenkäyntimenettely toimii. Työryhmän tuli käytännön kokemusten perusteella ja ottaen huomioon hovioikeusprosessin seurannan kuvata, mitkä prosessin osat toimivat hyvin ja mitä mahdolliset ongelmat ovat. Selvityksen perusteella työryhmän tuli tehdä ehdotuksensa mahdollisesti havaitsemiensa ongelmien ratkaisemiseksi.

Työryhmän 7 päivänä maaliskuuta 2000 luovutetussa mietinnössä ehdotettiin sekä hovioikeuksien työtapojen että lainsäädännön kehittämistä. Ehdotetuista lainmuutoksista osa oli työryhmän käsityksen mukaan nopeasti toteutettavissa ja osa puolestaan vaati perusteellista valmistelua, jossa tuli selvittää muun ohessa, antavatko perustuslaki ja Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset mahdollisuuden ehdotettujen muutosten toteuttamiselle.

Oikeusministeriö asetti 27 päivänä huhtikuuta 2000 hovioikeusmenettelyn kehittämistyöryhmän valmistelemaan hallituksen esityksen muotoon ehdotuksensa niistä kiireellisesti toteutettavista tarkistuksista, joita hovioikeuksien oikeudenkäyntimenettelyä koskevaan lainsäädäntöön oli tarpeen tehdä. Työryhmän tuli selvittää niitä lainsäädäntömuutoksia, jotka voitaisiin toteuttaa ilman laajempia selvityksiä. Työryhmä luovutti mietintönsä Hovioikeusmenettelyn kehittäminen 28 päivänä syyskuuta 2000.

Oikeusministeriössä laadittiin lisäksi virkатыönä muistio mietinnössä tehtyjen ehdotusten täydentämisestä. Muistiossa ehdotettiin jonkin verran tarkistettavaksi pääkäsittelyn toimittamisvelvollisuutta hovioikeudessa koskevia säännöksiä. Jälkimmäisestä työryhmämietinnöstä sekä lisämuistiosta saatiin yhteensä 32 lausuntoa muun muassa korkeimmalta oikeudelta ja kaikilta hovioikeuksilta. Yleisesti ehdotusten toteuttamista kannatettiin hovioikeusmenettelyn keventämiseksi. Merkittävä osa lausunnonantajista kuitenkin vastusti muistiossa tehtyjä ehdotuksia sekä mietinnössä ehdotettua palaamista oma-

aloitteiseen valitukseen vastaamiseen.

Hallituksen esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä työryhmän mietinnön ja siitä saadun lausuntopalautteen pohjalta.

Oikeusministeriö on 18 päivänä tammikuuta 2001 asettanut toimikunnan tarkastelemaan laaja-alaisesti muutoksenhakua yleisissä tuomioistuimissa. Toimeksianto koskee muun muassa muutoksenhakua käräjäoikeudesta hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Paavo Lipposen II hallituksen ohjelmassa todetaan, että tuomioistuinten toimintakykyä parannetaan ja oikeudenkäyntimenettelyä nopeutetaan tavoitteena säilyttää oikeudenkäyntikustannukset kohtuullisina.

Erityisesti seurataan riita-asioiden oikeudenkäyntikulujen kehitystä ja ryhdytään tarvittaessa toimenpiteisiin niiden alentamiseksi.

Erillisessä hallituksen esityksessä (HE 32/2001 vp) on ehdotettu muutoksia riita-asiaain valmistelua ja pääkäsittelyä käräjäoikeudessa koskeviin säännöksiin. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 ja 25 §:n mukaan näitä säännöksiä noudatetaan soveltuvin osin myös hovioikeuden valmistelussa ja pääkäsittelyssä. Tuossa esityksessä on lisäksi ehdotettu muutoksia hovioikeuden pääkäsittelyn sisältöä koskevaan oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 24 §:ään.

Annettavasta hallituksen esityksestä oikeusapulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi saattaa seurata teknisiä muutoksia tässä esityksessä ehdotettuun oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:ään.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Oikeudenkäymiskaari

2 luku. Päätösvaltaisuudesta

8 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että 2 momentissa säädettäisiin ne asiat, joissa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä, ja 3 momentti sisältäisi täydentäviä säännöksiä. Säännös hovioikeuden päätösvaltaisuudesta kolmijäsenisenä olisi edelleen pykälän 1 momentissa.

Pykälän 2 momentin 1 kohdassa säädettäisiin ratkaisun tekemisestä, jos valitus on peruutettu. Jos valitus on peruutettu kokonaan, ratkaisun lausunnon antamisen raukeamisesta voi jo nykyisten säännösten mukaan tehdä hovioikeudessa yksi jäsen. Tähän ei ehdoteta muutoksia.

Pykälän 2 momentin 2 kohdassa säädettäisiin ratkaisun tekemisestä rikosasiassa, jos vastaaja on kuollut. Jos vastaaja on kuollut käräjäoikeuden ratkaisun jälkeen ja kysymys on vain rangaistukseen tuomitsemisesta, hovioikeuden ratkaisussa todetaan ainoastaan, että lausunnon antaminen tämän tuomitsemisesta rangaistukseen raukeaa. Koska tällaista valituksen peruutukseen rinnastettavaa asiaa ei ole tarpeen saattaa täysilukuisen kokoonpanon käsiteltäväksi, kohdassa ehdotetaan, että tämän ratkaisun voi tehdä yksi jäsen.

Pykälän 2 momentin 3 kohta koskisi sakan muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian käsittelemistä. Hovioikeusmenettelyuudistuksen yhteydessä rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momenttia muutettiin siten, että hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä käsitellessään muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa asiaa. Säännös ehdotetaan sisällöltään muuttamattomana otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momenttiin. Rangaistusten täytäntöönpanosta

annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentti vastaavasti kumottaisiin.

Pykälän 2 momentin 4, 5 ja 6 kohdassa säädettäisiin maksutonta oikeudenkäyntiä, yleistä oikeusapua ja asianosaisen avustamista koskevien asioiden käsittelemisestä. Näitä asioita koskeva kysymys voi tulla esille myös asian valmisteluvaiheessa, esimerkiksi suullisessa valmistelutunnossa, jonka yksi jäsen hovioikeudessa toimittaa.

Valmistelussa esille tulevat tässä tarkoitetut asiat ovat sellaisia, että täysilukuisen kokoonpanon käyttäminen kaikissa asioissa ei ole välttämätöntä. Suuri osa asioista on niin selviä, ettei epäilyksiä myöntämisperusteiden olemassaolosta tai niiden puuttumisesta ole. Äänestyksiä tapahtuu harvoin ja ratkaisut tulisivat useimmissa tapauksissa tehtäviksi kokeneen esittelijän esittelystä. Koska yksi hovioikeuden jäsen voi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan ratkaista puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämistä koskevan asian, yhden jäsenen toimivalta ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan myös maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä ja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrättävän avustajan määräämistä.

Yksi jäsen voisi sekä myöntää että hylätä maksutonta oikeudenkäyntiä tai avustajan määräämistä koskevan pyynnön. Yhden jäsenen toimivalta koskisi vain hovioikeudessa esitetyn pyynnön ratkaisemista. Etu voitaisiin kuitenkin ratkaisussa ulottaa koskemaan myös asian käsittelyä käräjäoikeudessa. Samoin yksi jäsen voisi määrätä maksuttoman oikeudenkäynnin edun lakkaamaan tai muuttaa korvausvelvollisuutta taikka peruuttaa avustajalle annetun määräyksen sekä ratkaista avustajan sijaista tai vaihtamista koskevan kysymyksen. Yksi jäsen voisi myös päättää, että yleisen

oikeusavun antaminen hovioikeuden käsittelemässä asiassa lakkaa sekä peruuttaa yleisestä oikeusavusta annetun lain nojalla määrätyn avustajan määräyksen pääasian ollessa hovioikeuden käsiteltävänä ja määrätä toisen avustajan. Lakkauttamisesta päättäessään yksi jäsen myös vahvistaisi avustajalle suoritettavan palkkion ja korvauksen määrän sekä oikeusapua saaneen korvausvelvollisuuden määrän valtiolle. Myös puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämistä koskevassa asiassa yhden jäsenen toimivalta käsittäisi sekä pyynnön hyväksymisen että sen hylkäämisen.

Koska päätösvaltaisuutta koskevat säännökset sijoitettaisiin yhteen lainkohtaan, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa oleva yhden hovioikeuden jäsenen toimivaltaa koskeva säännös puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämisestä kumottaisiin ja toimivaltasäännös otettaisiin sisällöltään muuttamattomana oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momenttiin.

Pykälän 2 momentin 7 kohdassa säädettäisiin pykälän nykyisessä 3 momentissa mainittujen turvaamistointa taikka täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevien asioiden käsittelemisestä. Ehdotukseen ei sisälly toimivaltamuutoksia.

Pykälän 2 momentin 8 kohtaan ehdotetaan otettavaksi säännös yhden jäsenen oikeudesta määrätä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa ja yrityksen saneerauksesta annetussa laissa tarkoitetuista väliaikaisista kielloista. Koska näissä tilanteissa ei ole kysymys käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanon kieltämisestä tai keskeyttämisestä, säännös on otettu pykälään selvyiden vuoksi.

Pykälän 2 momentin 9 kohtaan ehdotetaan otettavaksi säännökset yhden jäsenen toimivallasta määrätä ennen valituksen ratkaisemista liiketoimintakiellon tai sen pidentämisen noudattamisesta taikka lähestymiskiellon noudattamisesta. Hovioikeus voi liiketoimintakiellosta annetun lain ja lähestymiskiellosta annetun lain säännösten nojalla määrätä, ettei käräjäoikeuden ratkaisua kieltoon

määräämisestä ole muutoksenhaun johdosta noudatettava. Jos esimerkiksi lähestymiskiello vaikuttaisi määrätyn perusteettomasti, hovioikeus voi ennen valitusasian ratkaisemista määrätä, ettei kieltoa ole toistaiseksi noudatettava, tai jos vaikuttaisi, että kielto on määrätty tarpeettoman laajana, kieltoa voidaan myös ennen asian ratkaisemista supistaa. Ratkaisun kieltoa koskevien päätösten noudattamisesta muutoksenhausta huolimatta voisi asioiden kiireellisen laadun vuoksi tehdä hovioikeudessa yksi jäsen. Yksiselitteisten päätösvaltaisuutta koskevien säännösten vuoksi säännös on katsottu tarpeelliseksi.

Pykälän 2 momentin 10 kohdassa säädettäisiin yhden jäsenen toimivallasta lapsen tapaamisoikeutta koskevan täytäntöönpanopäätöksen käsittelyn yhteydessä. Pyydettyä lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun päätöksen täytäntöönpanoa tuomioistuimien voi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetun lain (619/1996) 13 §:n nojalla täsmentää tai muuttaa asian käsittelyn ajaksi tai muutoin väliaikaisesti tapaamisoikeutta koskevia ehtoja, jos se edistää tapaamisoikeuden toteuttamista ja on lapsen edun mukaista. Hovioikeus voi määrätä sanotussa laissa tarkoitetun täytäntöönpanoa koskevan käräjäoikeuden päätöksen täytäntöönpanon keskeyttämisestä lain 28 §:n nojalla noudattaen soveltuvin osin, mitä ulosottolaissa säädetään täytäntöönpanon keskeyttämisestä ulosottotoimintaa koskevan muutoksenhakemuksen johdosta. Viittaussäännös merkitsee sitä, että keskeytysmääräyksen voi hovioikeudessa antaa yksi jäsen. Tapaamisoikeutta koskevien ehtojen täsmentäminen tai vähäinen muuttaminen hovioikeuskäsittelyn ajaksi saattaa myös olla perusteltua. Esimerkiksi tilanteissa, jossa tapaamisoikeuden saanut vanhempi uhkaa viedä lapsen maasta, lapsen edun mukaista saattaisi olla, että tapaamisoikeus toteutetaan valvottuna tapaamisena sen sijaan, että se kokonaan estetään. Koska kysymys on kiireellisestä, ennen pääasian ratkaisua tehtävästä päätöksestä, asian tarkoituksenmukainen käsittely edellyttää toimivallan antamista

myös tältä osin yhdelle hovioikeuden jäsenelle.

Pykälän 2 momentin 11 kohdassa säädettäisiin hovioikeudessa esitetyn vangitsemista tai matkustuskieltoa koskevan vaatimuksen käsittelemisestä. Poikkeuksellisesti voi vasta sen jälkeen kun asia on saatettu valitusteitse hovioikeuden tutkittavaksi tulla lähinnä paon vaaran vuoksi tarve esittää vaatimus vastaajan vangitsemisesta. Myös kysymys syytetyn määräämisestä matkustuskieltoon voi tulla esille syyteasian ollessa jo hovioikeuden tutkittavana. Näiden asioiden kiireellisen laadun vuoksi on tärkeitä, että ne voidaan ratkaista tavanomaista suppeammassa kokoonpanossa yhden jäsenen tekemällä päätöksellä.

Pykälän 2 momentin 12 kohdassa säädettäisiin todistelukustannusten maksamisesta. Hovioikeuskäsittelyn aikana saattaa syntyä tilanteita, joissa toimitettavaksi määrätty pääkäsittely joudutaan peruuttamaan valituksen peruuttamisen johdosta tai pääkäsittelyn ajankohtaa joudutaan siirtämään. Jos pääkäsittely peruutetaan vasta aivan viime hetkellä, kaikille kutsutuille ei aina pystytä ilmoittamaan käsittelyn peruuntumisesta. Tuomioistuimeen kutsutulla todistajalla tai asiantuntijalla taikka muulla henkilöllä, jonka kustannukset maksetaan valtion varoista, on oikeus saada korvaus tuomioistuimeen saapumisestaan siinäkin tapauksessa, ettei pääkäsittelyä toimiteta. Tällaisessa tilanteessa on mielekästä, että ratkaisun todistelukustannusten maksamisesta voi tehdä yksi jäsen.

Pykälän 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi yhden jäsenen toimivallasta päättää pääkäsittelyn toimittamisesta, pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvistä ratkaisuksista ja muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä sekä sovinnon vahvistamisesta valmistelussa. Yhden jäsenen toimivallasta tältä osin on säädetty nykyisen 8 §:n 2 momentissa. Toimivaltaa koskevia säännöksiä ei ehdoteta sisällöltään muutettaviksi.

Koska yksi jäsen voi päättää asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä, hän voi myös pyytää siinä tapauksessa, että

valmistelun aikana käy ilmi asianosaisen olevan holhoustoimesta annetun lain (442/1999) tarkoittaman edunvalvojan tarpeessa, holhousviranomaista ryhtymään tarvittaviin toimenpiteisiin edunvalvojan määräämiseksi oikeudenkäyntiä varten.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 14 §:n 2 momentin mukaan oikeudenkäyntikuluista on annettava ratkaisu samalla kun tuomioistuin ratkaisee asian. Näin ollen valituksen peruuttamisen johdosta tehtävässä ratkaisussa tulee lausua myös valittajan vastapuolen mahdollisesti tekemästä kuluvaatimuksesta. Jos asianosaiset valmistelussa sopivat asian, yksi jäsen voi jo nykyisten säännösten mukaan vahvistaa sovinnon, jos sitä on pyydetty. On kuitenkin mahdollista, että oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat jääneet sovinnon ulkopuolelle.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla oikeudenkäyntikuluista voidaan antaa ratkaisu valmistelussa, jollei kulujen määrän selvittäminen vaadi pääkäsittelyn toimittamista suullisen todistelun vastaanottamiseksi. Usein valituksen peruuttamista koskevassa asiassa ja joskus myös muissa yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvissa asioissa on määrättävä oikeudenkäyntiavustajan palkkiosta ja kuluista.

Toimivaltasäännöksen saattamiseksi yksiselitteiseksi on katsottu tarpeelliseksi ottaa pykälän 3 momenttiin nimenomainen maininta pääasiaan nähden liitännäisten puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkion ja korvauksen määräämisestä sekä oikeudenkäyntikulujen ja todistelukustannusten korvausvelvollisuudesta päättämisestä.

25 luku. **Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen**

15 §. Pykälässä säädetään valituskirjelmän sisällöstä. Edellä yleisperusteluissa mainituista syistä pykälään ehdotetaan sellaisia pienenhököjä muutoksia, joilla korostettaisiin mahdollisen pääkäsittelyn toimittamista koskevan pyynnön ja sen perustelujen merkitystä valituskirjelmässä. Tavoitteena on parantaa valituskirjelmien

laatua tältä osin.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen nykyisin viimeinen kuudes kohta, jonka mukaan valituskirjelmässä on mainittava mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa, siirtyisi kolmanneksi kohdaksi ja vastaavasti nykyinen 3—5 kohta siirtyisi 4—6 kohdaksi. Kohtiin ei ehdoteta sisällöllisiä muutoksia.

Pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta on keskeinen asian hovioikeuskäsittelyn kannalta. Valmistelun tehokas aloittaminen edellyttää, että pääkäsittelypyyntö esitetään selvästi ja mieluiten valituskirjelman alkupuolella. Tätä korostaisi ehdotettava muutos, jossa pääkäsittelypyyntöä koskeva kohta on momentin luettelossa sijoitettu ennen muita vaatimuksia.

Pääkäsittelyn toimittamista koskevan pyynnön perustelut ovat keskeisiä sekä harkittaessa, onko pääkäsittely toimitettava, että valmisteltaessa mahdollista pääkäsittelyä. Pääkäsittelypyynnön perustelujen merkityksen korostamiseksi ehdotetaan ensinnäkin, että pykälän 2 ja 3 momenttia muutetaan siten, että nykyinen 3 momentti, jossa säädetään pääkäsittelypyynnön perusteleminen, siirtyy aikaisemmaksi, pykälän 2 momentiksi. Nykyinen 2 momentti otettaisiin asiallisesti muuttamattomana pykälän 3 momentiksi. Momentin muotoilua kuitenkin tarkistettaisiin siten, että sen sisältämän virkkeen ensimmäisessä ja neljännessä lauseessa johdonmukaisesti käytettäisiin sanaa "vedota".

Nykyisin 3 momentissa olevaa ensimmäistä virkettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että pääkäsittelyn toimittamista pyytävän valittajan olisi ilmoitettava "yksilöity" syy siihen. Muutos korostaisi sitä, ettei pelkkä ylimalkainen perustelu, esimerkiksi "suullinen todistelu on arvioitu väärin", ole riittävä, vaan valittajan on yksilöitävä, miltä osin ja missä suhteessa suullinen todistelu on hänen käsityksensä mukaan arvioitu väärin. Henkilötodistelun osalta valittajan olisi valituskirjelmassaan ilmoitettava, keiden henkilöiden kertomusten arviointi riitautetaan ja minkä vuoksi. Valittaja voisi esimerkiksi todeta, että kärjäoikeus on

perustanut näyttöratkaisunsa tietyn todistajan kertomukseen, joka ei valittajan käsityksen mukaan kuitenkaan ole luotettava esimerkiksi huonojen havainto-olosuhteiden vuoksi. Toisen todistajan osalta valittaja voisi todeta, että hän ei sinänsä riitauta todistajan kertomuksen uskottavuutta mutta että kärjäoikeus on tehnyt kertomuksen perusteella selvitetystä seikoista hänen käsityksensä mukaan väärät johtopäätökset.

Valituskirjelmässä tällä tavoin yksilöidyillä perusteluilla olisi merkitystä paitsi harkittaessa, onko pääkäsittely ylipäätään toimitettava, myös valmisteltaessa mahdollista pääkäsittelyä. Erityistä merkitystä perusteluilla olisi vastaanotettavan suullisen todistelun rajaamisen ja sen vastaanotettavan valinnan kannalta. Hovioikeuden on pystyttävä jaottelemaan todistelutarkoituksessa kuullut henkilöt niihin, joiden kertomusten uskottavuudesta hovioikeudessa ei ole kysymys, ja niihin, joiden kertomusten uskottavuudesta on tietyllä perusteella kysymys. Tämä edellyttää, että asianosaiset yksilöivät, keiden henkilöiden kertomusten uskottavuuden he riitauttavat ja millä perusteella.

Valituskirjelman puutteellisten perustelujen tulee johtaa siihen, että valittajaa kehoitetaan täydentämään valitustaan (OK 26:1). Jollei valittaja korjaa puutetta, tulee ainakin harkittavaksi, voidaanko puutteellisesti perusteltu pääkäsittelypyyntö hylätä. Joka tapauksessa valittajan laiminlyönti voidaan ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta päätettäessä, jos esimerkiksi pääkäsittelyssä on tämän vuoksi otettu tarpeettomasti jotakin suullista todistelua vastaan. On kuitenkin otettava huomioon, että valittajan mahdollisuudet yksilöidä pyyntönsä riippuvat yksittäistapauksessa myös siitä, kuinka hyvin kärjäoikeus on perustellut tuomionsa.

Ehdotettavan muutoksen tarkoituksena ei sen sijaan ole, että valituskirjelmissä alettaisiin yksityiskohtaisesti selostaa esimerkiksi suullisen todistelun sisältöä. Riittävää olisi, että perusteluista käy ilmi, keiden henkilöiden kertomusten uskottavuus riitautetaan ja millä perusteella. Momentin viimeinen virke, jonka mukaan pääkäsittelyä

vaatiessaan valittajan ei tarvitse mainita perusteita ja todisteita yksityiskohtaisesti, jos ne vastaavat käräjäoikeudessa vedottua tai esitettyä, säilyisi ennallaan. Virkkeeseen tehtäisiin ainoastaan 1 momentin kohtien järjestyksen muuttumisesta johtuvat tekniset muutokset.

Hovioikeusmenettelyn keventämisen kannalta on päinvastoin toivottavaa, että tällaisia niin sanottuja suppeita valituskirjelmia laadittaisiin aikaisempaa useammin. Jos hovioikeus hylkää pyynnön pääkäsittelyn toimittamisesta, asianosaiselle on tämän vuoksi tarvittaessa varattava tilaisuus täydentää valitustaan tai vastaustaan (OK 26:14 §:n 4 momentti).

Ehdotetun 26 luvun 4 §:n 2 momentin mukaan 15 §:n puheena olevia kohtia sovelletaan myös vastaukseen. Ehdotettavat muutokset koskisivat siten vastaavasti mahdollista pääkäsittelyn toimittamista koskevaa pyyntöä ja sen perusteluja vastauksessa.

16 §. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että ilmoittamalla prosessiosoitteensa hovioikeudelle asianosaisen olisi hyväksyttävä se, että myös kutsu pääkäsittelyyn voidaan lähettää hänen ilmoittamaansa osoitteeseen. Samalla ehdotetaan lakitekstissä otettavaksi käyttöön jo käytännössä vakiintunut termi prosessiosoitte. Prosessiosoitteena voisi toimia postiosoitteen ohella myös muu osoite, jolloin tiedoksiannot voitaisiin toimittaa sähköisestä viestinnästä oikeudenkäyntiasioissa annetun lain nojalla myös sähköisenä viestinä. Postiosoitte olisi kuitenkin aina ilmoitettava hovioikeudelle. Tiedoksianto voitaisiin tällöin toimittaa joko kirjeitse tai sähköisenä viestinä.

26 luku. Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

1 §. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä siitä, milloin valmistelu hovioikeudessa alkaa. Käräjäoikeuksien osalta riita-asian vireillepanoa ja valmistelua koskevan 5 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään, että asia tulee vireille käräjäoikeudessa ja sen valmistelu alkaa, kun haastehakemus saapuu kansliaan.

Valmistelun tehostamiseksi hovioikeuksissa ehdotetaan, että 26 luvun 1 §:ään otetaan uusi 1 momentti, jonka mukaan valitusasian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta 25 luvun 18 §:n 1 momentin mukaisesti lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen. Pykälän nykyinen 1—3 momentti siirrettäisiin asiallisesti muuttamattomana pykälän 2—4 momentiksi.

Jos valittaja on toimittanut valituskirjelmänsä määräajassa suoraan hovioikeuteen, kirjelmä on 25 luvun 18 §:n 2 momentin mukaan viipymättä lähetettävä hovioikeudesta käräjäoikeuden kansliaan.

Säännös olisi tarpeen sen korostamiseksi, että asian tulee hovioikeudessa olla aktiivisten valmistelutoimenpiteiden kohteena heti saapumisestaan alkaen. Valmistelun alkuun kuuluvat mahdollinen valituksen täydentäminen sekä kirjallisen vastauksen pyytäminen. Tämän jälkeen riippuu asian laadusta, millaiset enemmän valmistelutoimenpiteet ovat tarpeen ennen asian ratkaisemista esittelystä tai pääkäsittelyssä. Valmistelun jatkamisesta säädetään luvun 7—9 §:ssä.

4 §. Pykälässä säädetään vastauksen sisällöstä ja vastapuolen hovioikeudessa esittämästä uudesta aineistosta. Pykälän 1 momentin 2 kohdan sanamuoto ehdotetaan muutettavaksi siten, että muutosvaatimuksen kiistämisen sijasta siinä käytettäisiin käsitettä muutosvaatimuksen vastustaminen. Muutos olisi yhdenmukainen niiden muutosehdotusten kanssa, jotka on tehty esityksessä riita-asian valmistelua koskevien säännösten muuttamisesta (HE 32/2001 vp). Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan tehtäväksi 25 luvun 15 §:n 1 momentin kohtien järjestyksen muuttamisesta johtuvat tekniset muutokset.

7 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä nykyistä tarkemmin säädettäisiin asian valmistelussa hovioikeudessa selvittävät asiat. Vastaava sääntely on riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 19 §:ssä, mutta se on kirjoitettu käräjäoikeudessa toimitettavaa valmistelua silmällä pitäen. Rikosasioissa asian valmistelu käräjäoikeudessa poikkeaa huomattavasti riita-asian valmistelusta. Sen

sijaan hovioikeudessa riita- ja rikosasian valmistelu on menettelymuodoiltaan samankaltaista. Säännös on tarpeen myös siksi, että asian huolellisen valmistelun merkitystä hovioikeudessa korostettaisiin riittävästi.

Valmistelu voi yksittäistapauksessa vaihdella asian laadun mukaan. Esittelystä ratkaistavissa melko yksinkertaisissa asioissa hovioikeus voi jo valituksen ja mahdollisen vastauksen perusteella todeta säännöksessä edellytetyt seikat selvitettyiksi. Sen sijaan pääkäsittelyssä ratkaistavissa laajoissa asioissa, joissa on paljon oikeudenkäyntiaineistoa, pääkäsittelyn keskittäminen edellyttää tarkkaa pääkäsittelyssä käsiteltävien kysymysten ja siellä esitettävän oikeudenkäyntiaineiston kartoittamista ja istunnon suunnittelua. Valmistelun lähempi sisältö vaihtelee luonnollisesti myös sen mukaan, onko kysymyksessä riita- vai rikosasia ja onko riita-asiassa sovinto sallittu.

Keskeinen hovioikeuden valmistelussa selvittävä kysymys on myös se, onko asiassa toimitettava pääkäsittely. Tämän mainitsemista ehdotetussa 7 §:ssä ei kuitenkaan ole pidetty tarpeellisenä, koska asiasta säädetään jo voimassa olevassa 9 §:n 1 momentissa.

Säännöksen 1 momentin 1 kohdan perusteella valmistelussa pitäisi selvittää, miltä kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta. Säännöksen sanamuoto on tältä osin sama kuin oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:ssä valituskirjelmän sisällön osalta. Lähtökohtana on, että valituksen ja mahdollisen vastauksen pitää sisältää riittävät tiedot asian valmistelulle hovioikeudessa. Jo valituksen perusteella tulisi voida päätellä, miltä osin kärjäoikeuden tuomio on jäänyt lopulliseksi.

Säännöksen 1 momentin 2 kohdan perusteella asiaa valmistelevan tuomarin pitäisi selvittää, mitä vaatimuksia hovioikeudessa esitetään ja mihin perusteisiin vaatimusten tueksi vedotaan. Säännöksen perusteella valmistelussa pitäisi ensinnäkin selvittää, millaisen oikeusseuraamuksen valittaja haluaa hovioikeuden tuomitsevan ja miten vastapuoli suhtautuu tähän

muutosvaatimukseen.

Perusteet viittaavat ensi sijassa niihin tosiseikkoihin, joihin asianosaiset hovioikeudessa vetoavat esittämänsä vaatimuksen tueksi. Valmistelussa olisi selvittävä myös, voidaanko jotkin alioikeudessa tutkituista perusteista jättää hovioikeuskäsittelyssä huomiotta (OK 26:10) ja vastaavasti onko syytä joltakin osin tutkia sellaisia perusteita, joita alioikeudessa ei ole esitetty (OK 25:17).

Valituksen ja vastauksen perusteet sisältävät hovioikeudessa myös muunlaista perustelua. Muutosvaatimusten perusteena esitetään väitteitä myös siitä, miksi kärjäoikeus on valittajan mielestä ratkaissut asian väärin, ja vastauskirjelmässä perusteluja alioikeuden ratkaisun oikeellisuuden puolesta. Esille voi tulla lainsoveltamista ja näytön arviointia koskevia väitteitä. Asian valmistelussa hovioikeudessa ei vaatimusten ja niiden perusteeksi vedottujen seikkojen selvittäminen siten yksin riitä, vaan valmistelu on ulotettava niiden taustalle kysymyksiin, jotka koskevat kärjäoikeuden tekemän ratkaisun oikeellisuutta.

Asiaa valmistelevan tuomarin tärkeänä tehtävänä on määritellä pääkäsittelyn rajat eli yksilöidä siellä käsiteltävät kysymykset. Tällaista rajaamista ei voi aina tehdä pelkästään valituksen ja vastauksen perusteella, vaan valmistelun onnistuminen edellyttää aktiivista yhteydenpitoa asianosaisiin. Se edellyttää asiaan paneutumista jo valmisteluvaiheessa.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeuden valmistelussa on selvittävä, mistä asianosaiset ovat hovioikeudessa erimielisiä. Ennen muuta dispositiivisissa riita-asioissa on tärkeätä erottaa riidattomat seikat riitaisista. Joskus riitaiden kysymysten selvittäminen ei ole kärjäoikeudessa onnistunut riittävän hyvin vaan asia on tältä osin valmisteltava uudelleen hovioikeudessa. Muutoinkin kärjäoikeuskäsittely ja kärjäoikeuden tuomio johtavat usein muutoksiin riitaisissa kysymyksissä, niiden täsmentymiseen ja pelkistymiseen. Nämä muutokset on selvittävä huolellisesti hovioikeuden valmistelussa erityisesti sitä silmälläpitäen, mitä todistelua on vielä

tarpeen ottaa hovioikeuden pääkäsittelyssä vastaan.

Pykälän 1 momentin 4 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeuden valmistelussa on selvitettävä, mitä todisteita hovioikeudessa esitetään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Valmistelun keskeisenä tavoitteena hovioikeudessa on asian myöhemmän käsittelyn ja erityisesti pääkäsittelyn valmistelemisen. Sen vuoksi valmistelussa tulisi tarkasti selvittää, mitä todisteita hovioikeudessa esitetään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Lähtökohtana on, että tarpeetonta todistelua ei oteta vastaan eikä muutenkaan aikaa ja voimavaroja uhrata merkityksettömien asioiden tutkimiseen.

Hovioikeus ei omaksutun tulkinnan mukaan voi yhden tuomarin kokoonpanossa tehdä sitovaa päätöstä siitä, että asianosaisen ilmoittamaa todistetta ei oteta pääkäsittelyssä vastaan. Tosiasiallisesti valmistelusta vastaavan jäsenen tulee kuitenkin rajata pääkäsittelyssä esitettävä todistelu sopimalla asianosaisten kanssa siitä, mitä todisteita pääkäsittelyssä esitetään. Samalla alioikeudessa esitettyjen todisteiden todistusteemoja tulee tarkentaa muutosvaatimusten ja niiden perusteiden kanssa yhteensopiviksi.

Säännöksen 1 momentin 5 kohdassa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeuden pitää valmistelussa selvittää, onko riita-asiaa vielä edellytyksiä sovinnolle. Pykälä koskee tältä osin lähinnä sellaisia riita-asioita, joissa sovinto on sallittu. Käräjäoikeudessa tapahtuvassa riita-asian valmistelussa tuomarin on selvitettävä, onko asiassa edellytyksiä sovinnolle. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:n nojalla tuomioistuin on lisäksi pyrittävä saamaan asianosaiset sopimaan dispositiivinen riita-asia. Tuomioistuin voi myös tehdä ehdotuksen asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi. Nämä säännökset koskevat myös hovioikeutta oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:n viittaussäännöksen perusteella. Koska valmistelun tavoitteet nyt ehdotetaan hovioikeuden osalta erikseen säädettäväksi, on syytä ottaa myös sovintoedellytysten selvittäminen nimenomaisesti yhdeksi

valmistelun tavoitteeksi.

Sovintoja tehdään hovioikeudessa huomattavasti vähemmän kuin käräjäoikeudessa. Tämä johtuu suurelta osin muutoksenhakuprosessin luonteesta. Käytännössä on kuitenkin ollut asioita, joissa ensimmäinen kunnollinen valmistelu on toimitettu vasta hovioikeudessa. Näissä asioissa hovioikeudessa syntyy sovinto yhtä hyvin kuin alioikeudessa. Sovintoja tehdään hovioikeuksissa aikaisempaa enemmän, mikä osaltaan kuvastaa paitsi oikeuskulttuurin muutosta myös tuomareiden aikaisempaa parempia valmiuksia sovintojen tekemiseen. Säännöksessä veloitettaisiin hovioikeus vain selvittämään, onko riita-asiaa vielä edellytyksiä sovinnolle. Jos tämän selvityksen perusteella sovinto näyttää vielä mahdolliselta ratkaisulta, olisi hovioikeuden sovintopyrkimyksen ja sovintoehdotuksen osalta noudatettava oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 26 §:ssä säädettyä menettelyä.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että hovioikeuden on asian valmistelussa suunniteltava asian käsittely ja käsittelyvaiheiden aikataulu. Säännös olisi tarpeen valmistelun tehostamiseksi hovioikeuksissa. Pykälän 1 momentissa eritelty valmistelun tavoitteet koskevat lähinnä aineellista prosessinjohtoa eli velvollisuutta valmistelussa selvittää ne kysymykset, joita hovioikeudessa pitää käsitellä. Oikeudenkäyntiin kuuluu myös asian ulkoisesta kulusta huolehtiminen eli asian käsittelyn järjestäminen hovioikeudessa. Siihen liittyy muun muassa käsittelyajan- ja paikan määrittäminen, prosessitoimille asetettavista määräaajoista päättäminen sekä vaihtoehtoisten menettelymuotojen valinta.

Asian käsittelyä suunnitellessaan valmistelusta vastaavan jäsenen tulee valitukseen ja vastaukseen tutustuessaan harkita, onko kirjelmien vaihto riittävä, vai pitäisikö esimerkiksi valittajalta pyytää lausuma vastauksen johdosta. Valmistelussa pitää myös tehdä ratkaisu siitä, ratkaistaanko asia pääkäsittelyssä vai esittelystä ja tarvitaanko asiassa suullisen valmistelun istunto. Suullisen valmistelun istunto on usein tarpeen laajoissa asioissa, joissa asia on saatettu hovioikeuden tutkittavaksi

kokonaisuudessaan tai suurelta osin. Suullisen valmistelun istunto voi olla tarpeen myös, kun asiassa näyttäisi olevan mahdollisuuksia saada aikaan sovinto. Riitaprosessia koskevassa esityksessä (HE 32/2001 vp) on ehdotettu, että valmisteluistunnot voitaisiin toimittaa puhelimitse. Säännös koskisi oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:n 3 momenttiin ehdotetun viittaussäännöksen mukaisesti myös asian valmistelua hovioikeudessa.

Pääkäsittelyssä ratkaistavissa asioissa valmistelusta vastaavan jäsenen tehtävänä on pääkäsittelyn suunnittelu. Tämä voi edellyttää valmistelun istuntoa tai muuten neuvottelemista asianosaisten kanssa siitä, keitä pääkäsittelyyn olisi syytä kutsua ja miten kutsut olisi tarkoituksenmukaisinta toimittaa.

Pykälän 3 momentiksi siirrettäisiin pykälän nykyinen pääsisältö. Muilta kuin edellä mainituilta osin valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään. Valmistelu on muun muassa saatettava loppuun viivytyksettä.

Erillisessä riitaprosessia koskevassa esityksessä (HE 32/2001 vp) ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 18 §:ssä säädettäväksi tuomioistuimen tiedottamisvelvollisuudesta koskien riita-asian valmistelun edistymistä ja käsittelyn aikataulua. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 7 §:n viittaussäännöksen perusteella tätä säännöstä olisi noudatettava soveltuvin osin myös riita-asian valmistelussa hovioikeudessa. Vaikka velvollisuus koskisi vain riita-asioita, olisi valmistelun tavoitteiden kannalta hyödyllistä, että vastaavia tiedottamisperiaatteita noudatettaisiin yleensä myös rikosasian valmistelussa hovioikeudessa.

Tavoitteena on tehdä hovioikeusprosessi läpinäkyvämmäksi ja asianosaisille läheisemmäksi. On tärkeää, että asianomaiseen otetaan yhteyttä, hän saa tietoa asiansa käsittelystä ja arvion sen aikataulusta. Samalla asianosainen saa tietoonsa henkilön, johon hän voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Ilmoitusvelvollisuus loisi perustan tuomioistuimen ja asianosaisten yhteistyölle

asian valmistelussa. Tavoitteena on samalla työtapojen kehittäminen hovioikeuksissa.

Hovioikeuden olisi valmistelun kuluessa huolehdittava siitä, että hovioikeudessa puhevaltaa käyttäneille asianosaisille ilmoitetaan asian valmistelusta vastaava jäsen. Asianosaisille olisi myös ilmoitettava tarvittavat tiedot asian käsittelyn edistymisestä sekä arvio käsittelyn tulevasta aikataulusta, joka on ehdotetun 2 momentin mukaisesti suunniteltava. Asianosaisten on tärkeää saada hyvissä ajoin tietää esimerkiksi siitä, toimitetaanko hovioikeudessa pääkäsittely ja milloin tämän arvioidaan tapahtuvan. Huolehtiessaan tiedottamisvelvollisuuksistaan hovioikeus voisi käyttää puhelinta tai muuta soveltuvaa tiedonvälitystapaa, esimerkiksi sähköpostia.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:ssä säädetään riita-asian valmistelussa tehtävästä yhteenvedosta. Yhteenvedon käyttöä ehdotetaan riitaprosessia koskevassa esityksessä (HE 32/2001 vp) lisättäväksi. Tällaisessa yhteenvedossa kootaan oikeudenkäynnissä käsiteltävät vaatimukset ja niiden perusteet. Lisäksi niissä usein selostetaan, mitä todisteita asiassa esitetään, mistä seikoista ja missä järjestyksessä. Säännös koskisi käräjäoikeuden ohella soveltuvin osin myös riita-asian valmistelua hovioikeudessa.

Valmistelusta vastaavalla jäsenellä on oikeus oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 28 §:n mukaisesti todeta valmistelu riita-asiaa päättäneeksi. Tämä päätös vaikuttaa asianosaisten oikeuteen esittää uutta oikeudenkäyntiaineistoa. Siksi se voidaan tehdä vasta sen jälkeen, kun asianosaisilla on ollut riittävä mahdollisuus lausua asiassa.

13 §. Hovioikeusmenettelyn uudistuksen yhteydessä lakivaliokunta piti välttämättömänä, että kaikki hovioikeudet ryhtyvät tarpeellisessa määrin pitämään niin sanottuja hovioikeuskäräjiä (matkakäräjiä) kotipaikkakuntiansa ulkopuolella (LaVM 19/1997 vp). Tuolloin valiokunnan käsitys kuitenkin oli, että tällaiseen menettelyuudistukseen ei tarvita lain säännöksiä. Sen sijaan oli tarpeen, että toimintaa tuetaan ja kannustetaan osoittamalla hovioikeuksien käyttöön muun muassa tarpeelliset istuntosalit ja atk-

laitteistot. Voimassa olevassa laissa ei siten ole säännöksiä hovioikeuskäräjistä.

Hovioikeuskäräjien toimittamiselle on luotu edellytyksiä muun muassa varaamalla hovioikeuksien käyttöön istuntosaleja käräjäoikeuksien yhteydestä. Käytännössä hovioikeudet ovat kuitenkin toimittaneet hovioikeuskäräjiä vaihtelevassa määrin. Esimerkiksi Vaasan hovioikeus on toimittanut noin puolet pääkäsittelyistään Jyväskylässä ja Raahessa. Eräät hovioikeudet eivät sen sijaan juurikaan ole hovioikeuskäräjiä toimittaneet, vaikka siihen olisi saattanut olla aihetta hovioikeuspiirien välimatkat huomioon ottaen. Eduskunnan oikeusasiamies on kiinnittänyt asiaan huomiota erityisesti alueellisen tasa-arvon ja kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta (Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan vuonna 1999 s. 90).

Hovioikeuskäräjillä vältetään asianosaisten, heidän asiamiestensä, syyttäjien ja todistajien matkustaminen hovioikeuspaikkakunnalle, mikä vähentää heille hovioikeuden pääkäsittelystä aiheutuvaa ajanhukkaa, vaivaa ja kustannuksia. Toisaalta hovioikeuden jäsenet ja esittelijä joutuvat matkustamaan toiselle paikkakunnalle, mikä on otettava huomioon arvioitaessa saavutettavaa kokonaishyötyä. Näillä perusteilla ehdotetaan, että 26 luvun 13 §:ään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin missä hovioikeus sijaitsee. Säännöksen tavoitteena on lisätä hovioikeuskäräjien toimittamista niissä hovioikeuksissa, jotka eivät toistaiseksi juurikaan ole niitä toimittaneet, sekä siten parantaa oikeuden saavutettavuutta ja asianosaisten alueellista yhdenvertaisuutta.

Säännöksen mukaan pääkäsittely olisi toimitettava toisella paikkakunnalla, kun se on tarpeen. Tarpeellisuus olisi arvioitava kussakin asiassa. Hovioikeuskäräjät ovat tarpeelliset niissä asioissa, joissa saavutettava kokonaishyöty on kaikkien pääkäsittelyyn osallistuvien kannalta merkittävä. Huomioon olisi otettava muun muassa pääkäsittelyyn saapuvien henkilöiden lukumäärä ja etäisyys hovioikeuspaikkakunnalta. Saavutettavaa hyötyä voidaan parantaa myös toimittamalla

samalla käräjämatkalla useampi pääkäsittely. Pääkäsittelyn toimittaminen edellyttää, että hovioikeudella on käytettävissään asianmukainen istuntosali. Hovioikeuskäräjiä tulisi toimittaa erityisesti hovioikeuspiirien suurien käräjäoikeuksien istuntopaikoilla.

24 a §. Yleisperusteluissa mainituista syistä lukuun ehdotetaan lisättäväksi uusi 24 a §, jossa säädettäisiin käräjäoikeudessa todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden kertomusten kuuntelemisesta käräjäoikeuden tallenteelta sekä heidän kuulemisestaan puhelimitse tai muun viestintävälineen avulla hovioikeuden pääkäsittelyssä. Koska mahdollisuus puhelinkuulusteluun koskisi tässä vaiheessa ainoastaan hovioikeutta, säännös otettaisiin valitusasian käsittelyä hovioikeudessa koskevaan oikeudenkäymiskaaren 26 lukuun.

Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei luvun 15 §:n 1 momentin mukaan ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatallenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä. Säännös ei merkitsisi muutosta nykytilaan, mutta olisi selvyuden vuoksi tarpeen.

Mahdollisuus käräjäoikeuden tallenteen esittämiseen koskisi ainoastaan muuta kuin luvun 15 §:n 1 momentissa tarkoitettua niin sanottua uskottavuustodistelua. Nykyisen hovioikeusmenettelyn keskeinen periaate on, että jos asian ratkaiseminen hovioikeudessa riippuu käräjäoikeudessa vastaanotetun suullisen todistelun uskottavuudesta, tuo todistelu on tarpeellisilta osiltaan otettava vastaan uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä. Se, onko tietty suullinen todistelu otettava uudelleen vastaan, määräytyisi siten edelleen 15 §:n 1 momentin perusteella. Todistajaa tai muuta henkilöä on yleensä muutoinkin kuultava uudelleen hovioikeudessa asianosaisen sitä vaatiessa, ellei kuuleminen ole asian ratkaisemisen kannalta merkityksetöntä (ks. KKO 2001:16).

Hovioikeuden on valmistelussa selvitettävä, miltä osin suullisessa todistelussa on kysymys uskottavuustodistelusta ja miltä osin muunlaisesta todistelusta. Esimerkiksi

liikennerikosasiassa saatetaan kuulla käräjäoikeudessa todistajana onnettomuuspaikalle saapunutta poliisimiestä. Hän kertoo paikalla havaitsemistaan seikoista, joilla on välillistä merkitystä selvitetessä onnettomuuteen johtaneita riidanalaisia tapahtumia. Jos hänen käräjäoikeudessa antamansa kertomuksen luotettavuutta ei riitauteta eikä hovioikeus sitä muutoinkaan epäile, vaan kysymys on vain kertomuksen perusteella selvitetystä seikoista tehtävistä päätelmistä, hänen uudelleen kuulemisensa hovioikeudessa ei ole tarpeen. Sen sijaan esimerkiksi kyseisten ajoneuvojen kuljettajia saatetaan joutua kuulemaan uudelleen.

Muuta kuin uskottavuustodistelua ei yleensä tarvitse esittää hovioikeuden pääkäsittelyssä. Tämä olisi kuitenkin mahdollista käräjäoikeuden tallenteelta. Ääninauhalta voitaisiin esimerkiksi tarkistaa todistajan käräjäoikeudessa antaman, luotettavuudeltaan sinänsä riidattoman kertomuksen jokin yksityiskohta. Jos riittävät tiedot ilmenevät jo käräjäoikeuden tuomiosta, tallenteen esittämiseen ei yleensä ole tarvetta.

Käräjäoikeudessa kertyneen tallenteen esittäminen merkitsisi nykyisin käytännössä käräjäoikeuden ääninauhan kuuntelemista tarvittavilta osin. Säännös mahdollistaisi myös muun ääni- tai kuvatallenteen, kuten videotallenteen, esittämisen sikäli kuin tällaisia teknisiä tallennusmenetelmiä on tulevaisuudessa tuomioistuimissa käytettävissä.

Käräjäoikeuden tallenteen esittäminen ei korvaisi hovioikeuden pääkäsittelyä, vaan tapahtuisi pääkäsittelyssä osana todistelua. Tallenne olisi esitettävä pääkäsittelyssä siten, että asianosaiset ja julkisessa pääkäsittelyssä yleisö kuulisivat ja mahdollisesti näkisivät kertomuksen. Todistelu olisi yleensä tarkoituksenmukaista järjestää siten, että asianosaisten kuulemisen jälkeen esitetään ensin tallenne ja sitten kuullaan todistajia ja asiantuntijoita, koska tällöin näille voidaan esittää mahdollisia kysymyksiä tallenteelta kuullun johdosta. Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua käsityksensä tallenteelta kuullun johdosta.

Jos vasta tallenteen esittämisen yhteydessä

tulee ilmi esimerkiksi tarve esittää henkilölle täydentäviä kysymyksiä tai jos todistelu muuten todetaan 15 §:n 1 momentissa tarkoitetuksi uskottavuustodisteluksi, henkilöä on kuultava uudelleen, ellei todisteiden niin sanottua preklusiota koskevista säännöksistä muuta johdu. Tällainen tilanne on kuitenkin pyrittävä välttämään pääkäsittelyn asianmukaisen valmistelun avulla.

Momentissa ehdotettua vastaavalla tavalla on tarvittaessa meneteltävä myös silloin, kun uskottavuustodistelua ei voida ottaa uudelleen vastaan hovioikeuden pääkäsittelyssä, esimerkiksi kun todistaja, jonka kertomuksen uskottavuus on riitautettu, on käräjäoikeuden pääkäsittelyn jälkeen kuollut. Tällöin on kuitenkin noudatettava luvun 15 §:n 2 momentissa olevaa niin sanottua luottamussääntöä, jonka mukaan käräjäoikeuden ratkaisua ei tältä osin yleensä saa muuttaa.

Ehdotettu säännös ei merkitsisi muutosta siihen, että käräjäoikeudessa kertynyt tallenne on 17 luvun 32 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla vertailuaineistoa kuultaessa todistajaa tai muuta henkilöä uudelleen hovioikeudessa.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös puhelimen tai muun viestintävälineen avulla tapahtuvasta kuulustelusta hovioikeuden pääkäsittelyssä. Sellaista käräjäoikeudessa kuultua henkilöä, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voitaisiin tietyin edellytyksin kuulla hovioikeudessa todistelutarkoituksessa myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen.

Mahdollisuus kuulemiseen puhelimitse tai muuta viestintävälinettä käyttäen koskisi ensinnäkin sellaista todistajaa tai muuta todistelutarkoituksessa kuultua henkilöä, jonka kertomuksen uskottavuudesta asian ratkaisemisen hovioikeudessa ei voida katsoa riippuvan. Yleensä tällaista henkilöä ei 15 §:n 1 momentin mukaisesti ole lainkaan tarpeen kuulla uudelleen hovioikeuden pääkäsittelyssä. Häntä voitaisiin kuitenkin tarvittaessa kuulla esimerkiksi puhelimitse.

Toiseksi tällä tavoin voitaisiin kuulla

sellaista henkilöä, jonka kertomuksen uskottavuudesta on jossakin määrin kysymys hovioikeudessa mutta jonka osalta tämän kysymyksen luotettava arviointi ei edellytä, että hän on henkilökohtaisesti läsnä hovioikeuden pääkäsittelyssä. Joskus niin sanottu uskottavuuskysymys voi olla pieni yksityiskohta, joka on käytännössä yhtä luotettavasti selvitettävissä esimerkiksi puhelimitse kuin istunnossa. Mahdollisuus puhelinkuulusteluun tulisi ulottaa myös tällaisiin tilanteisiin. Hovioikeudella olisi tällöinkin yhtä hyvät mahdollisuudet suullisen todistelun arviointiin kuin kärjäoikeudella.

Selvä lähtökohta kuitenkin edelleen olisi, että kun hovioikeudessa on kysymys henkilön kertomuksen uskottavuudesta luvun 15 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla, häntä on kuultava henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyssä, jotta välittömien havaintojen tekeminen on mahdollista. Esimerkiksi jos kärjäoikeudessa todistajana kuullun henkilön luotettavuus on riitautettu, häntä on kuultava henkilökohtaisesti. Samoin todistajan havaintojen ja muistikuvien luotettavuuden arviointi edellyttää normaalisti, että häntä kuullaan henkilökohtaisesti. Puhelimen tai muun viestintävälineen avulla tapahtuva kuulustelu tulisi kysymykseen vain rajoitetusti niissä tilanteissa, joissa kertomuksen näyttöarvo on yksinkertaisesti arvioitavissa myös tällä tavoin. Puhelimitse voitaisiin kontrolloida esimerkiksi se, onko kärjäoikeus ymmärtänyt todistajan tiettyä yksityiskohtaa koskevan lausuman tarkoituksen oikein. Jos tarve henkilökohtaiseen kuulemiseen tulee ilmi vasta puhelinkuulustelun yhteydessä, todistaja olisi kutsuttava henkilökohtaisesti kuultavaksi.

Säännös koskisi periaatteessa kaikkia henkilöitä, joita kuullaan hovioikeuden pääkäsittelyssä todistelutarkoituksessa, riippumatta heidän asemastaan oikeudenkäynnissä. Puhelimitse voitaisiin kuulla todistajaa, asiantuntijaa sekä myös todistelutarkoituksessa kuultavaa asianosaista tai muuta henkilöä (OK 17 luvun 18 §:n 3 momentti). Kuulustelun muut edellytykset kuitenkin rajaisivat tällä tavoin kuultavien piiriä. Käytännössä kyseeseen tulisi yleensä

asiantuntijan ja niin sanotun asiantuntevan todistajan, kuten oikeuslääkärin kuuleminen puhelimitse. Esimerkiksi asianosaisten kuulemiseen puhelinkuulustelu ei yleensä soveltuisi. Luonnollisesti myös esimerkiksi poliisimiehen kertomuksen uskottavuus voidaan riitauttaa siten, että häntä on kuultava henkilökohtaisesti.

Henkilön kuulustelu säännöksessä tarkoitetulla tavalla edellyttäisi, että häntä on jo kuultu todistelutarkoituksessa kärjäoikeudessa. Utta todistajaa ei voitaisi kuulla ensimmäistä kertaa puhelimitse hovioikeudessa, vaan häntä olisi kuultava henkilökohtaisesti.

Esimerkiksi asiantuntijatodistajalle, jonka kertomuksen luotettavuutta kumpikaan asianosainen ei riitauta, voitaisiin esittää puhelimitse kysymyksiä joistakin yksityiskohdista sen täydentämiseksi mitä kärjäoikeuden tuomion perusteluista käy hänen kertomuksestaan ilmi.

Säännöksessä tarkoitetun kuulustelutavan käyttö edellyttäisi kaikkien asianosaisten antamaa suostumusta. Asianosaisella olisi siis oikeus vaatia henkilökohtaista kuulemistä. Asianosainen ei kuitenkaan voisi enää kuulustelun yhteydessä vapaasti peruuttaa valmisteluvaiheessa antamaansa suostumusta. Kuultavan itsensä suostumusta ei sinänsä edellytettäisi, mutta kuulustelun järjestäminen edellyttäisi käytännössä yleensä 3 momentin mukaisesti kuultavan myötävaikutusta.

Lisäksi hovioikeuden olisi harkittava, voidaanko kuulustelutapaa muutoin pitää sopivana kyseisessä tapauksessa. Jos esimerkiksi kuulustelu koskee laadultaan monimutkaisia tai laajoja kysymyksiä, saattaa olla puhelinkuulustelua tarkoituksenmukaisempaa, että henkilöä kuullaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä, vaikka uskottavuuskysymys sinänsä olisi myös puhelimitse arvioitavissa.

Säännöksessä tarkoitettu kuulustelu toimitettaisiin nykyisin käytännössä puhelimitse. Kuultava voisi vastata esimerkiksi koti-, työ- tai matkapuhelimeensa. Kysymykseen tuleva henkilökohtainen puhelinnumero ja tavoitettavuus siitä olisi selvitettävä etukäteen valmisteluvaiheessa kuultavalta

itseltään.

Säännös mahdollistaisi myös muun soveltuvan äänen- tai kuvanvälitysmenetelmän käytön sikäli kuin hovioikeuksissa on tähän tulevaisuudessa tekniset valmiudet. Muun menetelmän olisi oltava vähintään yhtä luotettava kuin puhelin. Jos käytettävissä olisi myös kuvayhteys, kuten niin sanotussa videokokouksessa, tällaista kuulustelutapaa voitaisiin käyttää laajemminkin kuin puhelinkuulustelua, koska myös todistajan ulkoista olemusta, ilmeitä ja eleitä voitaisiin siinä havainnoida todistajan äänen lisäksi. Tällöin voidaan useammin katsoa, että kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman todistajan henkilökohtaista läsnäoloa hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Säännöksessä tarkoitettu kuulustelu olisi osa todistelua hovioikeuden pääkäsittelyssä. Kuulusteluun sovellettaisiin lähtökohtaisesti normaaleja sääntöjä. Kuulustelun aluksi olisi varmistettava kuultavan henkilöllisyys; jos siitä jäisi epäilyksiä, kuulustelusta olisi luovuttava ja kutsuttava kuultava henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn. Kuulustelu olisi järjestettävä pääkäsittelyssä siten, että asianosaiset kuulevat ja mahdollisesti näkevät kuultavan sekä voivat tehdä kuultavalle kysymyksiä. Jos pääkäsittely on julkinen, kuultavan kertomus olisi välitettävä myös yleisölle. Esimerkiksi puhelinkuulustelussa kuultavan kertomuksen olisi kuuluttava istuntosaliin. Kertomus äänitettäisiin tavanomaiseen tapaan.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös eräiden todistajaa ja asiantuntijaa koskevien säännösten soveltumisesta 2 momentissa tarkoitettuun puhelin- tai vastaavaan kuulusteluun. Lähtökohtana olisi, että puhelimitse kuullaan sellaisia henkilöitä, jotka vapaaehtoisesti myötävaikuttavat kuulemisen onnistumiseen. Tämä seuraa jo siitä, ettei ole todennäköistä, että kuultavan puhelimesta antaman kertomuksen uskottavuutta voitaisiin momentissa tarkoitettulla tavalla yksinkertaisesti arvioida, jos kuultava itse on vastahakoinen myötävaikuttamaan kuulemisen onnistumiseen.

Asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa säännöksessä

tarkoitettulla tavalla perustuisi aina vapaaehtoisuuteen. Asianosaista ei voitaisi velvoittaa sakon uhalla saapumaan kuultavaksi edes viranomaisen luokse eikä säännöksiä asian ratkaisemisesta asianosaisen poissaolon perusteella sovellettaisi tällaisessa kuulustelussa. Ehdotus vastaa tältä osin erillisessä riitaprosessia koskevassa esityksessä (HE 32/2001 vp) oikeudenkäymiskaaren 5 lukuun ehdotettua uutta 15 d §:ää. Jos voidaan olettaa, ettei asianosaisen puhelinkuulustelu onnistu, hänet olisi kutsuttava paikalle hovioikeuden pääkäsittelyyn.

Todistajien ja asiantuntijoiden osalta on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi ottaa lakiin mahdollisuus käyttää pakkokeinoja. Kuulusteluun sovellettaisiin, mitä todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään, jos kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona. Todistaja ja asiantuntija olisivat siten velvollisia saapumaan kuulusteltaviksi hovioikeuden määräämän viranomaisen luokse ja tällaista kuulustelua koskisivat tavanomaiset pakkokeinot. Kuulustelu voitaisiin toimittaa esimerkiksi todistajan kotipaikkakunnan käräjäoikeuden tiloissa, syyttäjänvirastossa tai poliisilaitoksella, josta olisi puhelin- tai videoyhteys hovioikeuteen. Todistaja voitaisiin tällöin kutsua sakon uhalla ja hänet voitaisiin periaatteessa myös määrätä tuotavaksi tällaiseen kuulusteluun, joskin yleensä häntä olisi tällöin syytä kuulla henkilökohtaisesti hovioikeudessa. Kuulustelun järjestelyistä olisi sovittava hovioikeuden ja viranomaisen välillä.

Kuulustelun toimittaminen muualla kuin viranomaisen luona, esimerkiksi todistajan omassa puhelimesta, edellyttäisi käytännössä todistajan suostumusta tulla kuulluksi tällä tavoin eivätkä pakkokeinot olisi käytettävissä. Jos voidaan olettaa, ettei todistajan tai asiantuntijan tällainen vapaaehtoinen kuulustelu onnistu, hänet olisi kutsuttava kuultavaksi viranomaisen luokse tai henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyyn.

Perätöntä lausumaa tuomioistuimessa koskevat rangaistussäännökset (rikoslain 15 luvun 1, 3 ja 4 §) koskevat myös

2 momentissa tarkoitettua kuulustelua riippumatta siitä, toimitetaanko kuulustelu viranomaisen luona tai muualla, koska lausuma annetaan kaikissa tapauksissa tuomioistuimelle.

Kutsussa 2 momentissa tarkoitettuun kuulusteluun olisi ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja millä tavoin kuulustelu toimitetaan sekä muut luvun 23 §:n 2 momentissa tarkoitettut tiedot. Kutsussa olisi ilmoitettava esimerkiksi sen viranomaisen osoite, jonka tiloissa kuulustelu toimitetaan, tai missä puhelinnumerossa kuultavan tulee olla tavoitettavissa. Puhelimitse kesken pääkäsitteilyn tavoitettua henkilöä voitaisiin välittömästikin kuulla hänen suostumuksellaan.

Mitä todistajan ja asiantuntijan oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta säädetään, koskisi soveltuvin osin myös 2 momentissa tarkoitettua kuulustelua. Tällaisestakin kuulustelusta todistajalle voisi aiheutua korvattava taloudellinen menetys sekä matka- ja toimeentulokustannuksia ainakin silloin, kun kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona.

Ulkomailla olevan henkilön kuulusteluun voidaan eräissä tapauksissa saada oikeusapua kyseisen valtion viranomaisilta. Tästä säädetään erikseen.

28 §. Pykälässä säädetään tiedoksiantotavoista hovioikeudessa. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että hovioikeus 1 momentin perusteella voisi kutsua valittajan ja sellaisen valittajan vastapuolen, joka on vastannut valitukseen, hovioikeudessa toimitettavaan pääkäsitteilyyn asianosaisen hovioikeudelle 25 luvun 16 §:n 1 momentin mukaisesti ilmoittamaan prosessiosoitteeseen lähetetyllä kutsulla. Kutsu voitaisiin toimittaa tavallisella kirjeellä postiosoitteeseen, mutta myös lähettämällä se sähköisenä viestinä asianosaisen prosessiosoitteeseen ilmoittamaan telekopio- tai sähköpostiosoitteeseen. Kutsun perillemenosta tulisi olla yksittäistapauksessa riittävä varmuus. Prosessiosoite voisi olla paitsi asianosaisen henkilökohtainen, myös hänen asiamiehensä osoite. Tiedoksiantoa ei kuitenkaan voitaisi toimittaa prosessiosoitteeseen, jos asianosainen on määrätty henkilökohtaisesti saapumaan

hovioikeuteen tai muuten suorittamaan jotakin henkilökohtaisesti.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan otettavaksi uutta tiedoksiantotapaa, puhelintiedoksiantoa koskeva säännös. Koska tätä tiedoksiantotapaa toistaiseksi käytettäisiin vain kutsuttaessa asianosaisia hovioikeudessa toimitettavaan pääkäsitteilyyn, säännös on sijoitettu 26 lukuun. Hovioikeus huolehtii puhelintiedoksiannosta antamalla sen joko tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluvan virkamiehen tai haastemiehen tehtäväksi. Ehdotuksen mukaan hovioikeus voisi kutsua valittajan ja sellaisen valittajan vastapuolen, joka on käyttänyt puhevaltaa hovioikeudessa vastaamalla valitukseen, pääkäsitteilyyn kertomalla kutsun sisällön asianosaiselle puhelimesta. Useimmissa tapauksissa tuomioistuimen virkamies tai haastemies on käytännössä varma tai voi helposti varmistautua siitä, että hän keskustelee oikean henkilön kanssa. Kun puhelimen käyttöä muutenkin ehdotetaan lisättäväksi oikeudenkäynneissä, on luontevaa, että myös kutsu hovioikeuden pääkäsitteilyyn voitaisiin antaa tiedoksi asian käsittelyyn jo osallistuneelle asianosaiselle puhelimitse.

Jos tiedoksiantoa toimittava virkamies on epävarma siitä, keskustelee hän oikean henkilön kanssa tai ymmärtääkö asianomainen tiedoksiannon merkityksen, tiedoksiantoa ei saa toimittaa puhelimitse. Asianosainen voitaisiin puhelimitse kutsua pääkäsitteilyyn myös sakon uhalla tai uhalla, että asia hänen poissaollessaan jätetään sillensä tai ratkaistaan. Puhelinkutsussa on tiedoksiannettava myös esteettömän poissaolon varalta asetettu uhka.

Valmisteluistuntoon, joka riitaprosessia koskevan hallituksen esityksen (HE 32/2001 vp) mukaan voitaisiin toimittaa myös puhelimitse, osallistuu asianosaisen puolesta yleensä asiamies. Myös epävirallinen yhteydenpito hovioikeuden ja asianosaisten kesken, kuten pääkäsitteilypäivästä sopiminen, tapahtuu käytännössä puhelimitse asiamiehen kanssa. On siten mielekäästä, että myös puhelintiedoksianto voidaan toimittaa asiamiehelle. Tämä ei kuitenkaan olisi mahdollista, jos asianosainen on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsitteilyyn tai muuten suorittamaan jotakin

henkilökohtaisesti.

Myös muu kuin hovioikeudessa puhevaltaa käyttänyt asianosainen sekä todistaja, asiantuntija tai muu todistelutarkoituksessa kuultava henkilö voitaisiin kutsua hovioikeuden pääkäsittelyyn puhelimitse normaalein uhin sillä edellytyksellä, että hän suostuu tähän. Voidaan arvioida, että puhelintiedoksiantoa tulnaisiin käyttämään runsaasti juuri todistajia kutsuttaessa. He yleensä haluavat myötävaikuttaa oikeudenkäynnin onnistumiseen. Puhelintiedoksianto heille edellyttäisi, samalla tavoin kuin puhelintiedoksianto asianosaiselle, että tiedoksiannosta huolehtiva virkamies voi varmistautua siitä, että hän puhuu oikean henkilön kanssa ja että kutsuttava ymmärtää puhelimesta tiedoksiannetun kutsun merkityksen. Puhelimesta tiedoksiannettavassa kutsussa on ilmoitettava normaalit tiedot, kuten tieto oikeudesta ennakkoon ja menettelystä sen saamiseksi samoin kuin ohjeet istuntopaikkaan saapumisesta.

Pykälän 3 momentin mukaan puhelimesta tapahtunut tiedoksianto olisi vahvistettava lähettämällä kutsu kutsutun hovioikeudelle ilmoittamaan osoitteeseen, joko tavallisena kirjeenä tai sähköisenä viestinä. Asianosaiselle vahvistus voitaisiin lähettää prosessiosoitteeseen. Muutoin vahvistusta ei tarvitsisi lähettää, jos kutsuttava ei pyydettyä ilmoita osoitettaan. Vahvistusta ei myöskään tarvitsisi lähettää, jos se on ilmeisen tarpeetonta. Esimerkiksi viralliselle syyttäjälle, asianajajalle ja yleiselle oikeusavustajalle vahvistusta ei välttämättä tarvitsisi lähettää, ellei hän sitä pyydä. Lähetetyn kutsun sisältö olisi sama kuin puhelimesta tiedoksiannetun kutsun.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuimen virkamiehen on tehtävä asiakirjoihin merkintä toimittamastaan tiedoksiannosta. Puhelintiedoksiannon toimittamisesta ei jää tuomioistuimelle erityistä dokumenttia, mutta sen perusteella voitaisiin soveltaa normaaleja uhkia. Sen vuoksi on tärkeää, että tiedoksiannon toimittamisesta olisi olemassa jokin todiste. Osan hovioikeuden kutsuista toimittaisivat muut tuomioistuimen virkamiehet kuin haastemiehet, kuten

hovioikeuden tuomari, esittelijä tai kansliahenkilökuntaan kuuluva virkamies. Merkinnän olisi sisällettävä tieto sekä puhelusta että sen mahdollisesta kirjallisesta vahvistamisesta. Merkintä voisi luonnollisesti olla myös kirjallisen todistuksen kaltainen erillinen asiakirja. Tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluva vastaa virkamiehenä tekemänsä merkinnän oikeellisuudesta.

1.2. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

2 luku. Asianosaisen avustamisesta

4 §. Pykälän 2 momentissa säädetään käräjäoikeuden ja hovioikeuden päätösvaltaisuudesta käsiteltäessä pykälän 1 momentissa tarkoitettuja asioita. Pykälän 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan hovioikeuden päätösvaltaisuutta koskeva kohta. Päätösvaltaisuudesta puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämistä hovioikeudessa koskevassa asiassa säädettäisiin oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 momentissa.

8 luku. Asianosaisista

13 §. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan hovioikeus voi tuomita pääkäsittelyä selvästi pakoilevan vastaajan virallisen syyttäjän tai asianomistajan valituksesta vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, tai muuttaa käräjäoikeuden tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi, vaikka vastaajaa ei ole kuultu henkilökohtaisesti hovioikeuden pääkäsittelyssä. Edellytyksenä olisi, että vastaajaa on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, ja ettei vastaajan henkilökohtaista kuulemistä hovioikeuden pääkäsittelyssä pidetä asian selvittämiseksi tarpeellisenä.

Koska vastaajaa olisi jo kerran kuultu henkilökohtaisesti, ei olisi tarpeen ottaa momenttiin luvun 11 ja 12 §:n kaltaisia lisäedellytyksiä. Momenttia tulisi kuitenkin

soveltaa sitä varovaisemmin, mitä ankarammasta vankeusrangaistuksesta on kysymys.

Vastaajalle on ehdotuksen mukaan ilmoitettava siitä mahdollisuudesta, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Momentissa tarkoitettussa tilanteessa vastaaja on oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 19 §:n 2 momentin ja voimassa olevan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 13 §:n mukaan kutsuttava pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti kuultavaksi sakon uhalla. Viimeksi mainittuun pykälään lisättäväksi ehdotettu 2 momentti olisi poikkeus siitä pääsäännöstä, että vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen häntä pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti kuulematta.

Pääkäsittelystä pakoilun tulee olla selvää. Tätä koskeva johtopäätös voidaan tehdä vastaajan käyttäytymisen perusteella esimerkiksi käräjäoikeudessa tapahtuneesta käsittelyssä ja hänen saatuaan henkilökohtaisen kutsun hovioikeuden pääkäsittelyyn. Esimerkiksi pelkkä yksittäinen hovioikeuden pääkäsittelyyn saapumista koskevan kutsun noudattamatta jättäminen ei vielä oikeuta sellaisen johtopäätöksen tekemiseen.

Momentin soveltaminen edellyttää vielä, että vastaajan puolustuksesta hovioikeuden pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu. Näin on, jos vastaajaa edustaa pääkäsittelyssä hänen valtuuttamansa asiamies taikka hänelle määrätty oikeudenkäyntiavustaja tai puolustaja.

Vastaajaa ei kuitenkaan hänen poissa ollessaan saa tuomita vähäisemmän näytön nojalla, kuin jos hän olisi saapuvilla.

1.3. Hovioikeuslaki

9 §. *Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa.* Pykälän tulkinta on koettu ongelmalliseksi yleisperusteluissa mainituin tavoin. Kun oikeudenkäynti hovioikeudessa koskee käräjäoikeudessa ratkaistua asiaa vain valituksessa ja mahdollisessa vastauksessa vedotulta osalta, myös hovioikeusmenettelyn tulisi määräytyä samalta pohjalta. Pykälän tavoitteena on ollut hovioikeusmenettelyn

keventäminen vähäisissä asioissa. Asian vähäisyyden hovioikeudessa ei ole katsottu voivan määräytyä sellaisten vaatimusten ja seuraamusten mukaan, joista hovioikeudessa ei enää ole kysymys. Tämän vuoksi niin sanotun kevennetyn kokoonpanon sallittavuuden on katsottu määräytyvän oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 10 §:n mukaisesti sen perusteella, mistä hovioikeudessa on kysymys.

Pykälän 1 momentin 1 kohdassa säädetään kevennetyn kokoonpanon soveltamisalan rajauksesta niissä tapauksissa, joissa kysymys on rahasta tai rahassa vaikeuksista arvioitavissa olevasta omaisuudesta tai etuudesta. Kohtaa ehdotetaan selvennettäväksi siten, että ratkaisevana arvioinnissa olisi hovioikeudessa esitetyn muutosvaatimuksen sisältö eikä käräjäoikeuden ratkaisu sellaisenaan.

Kohdan 1 arvoraja on täten kytketty siihen arvoon, miltä osin käräjäoikeuden ratkaisu on hovioikeuden käsiteltäväksi saatetuilta osin valittajalle vastainen (häviöarvo). Silloin kun yksi tai useampi valittaja esittää useita eri vaatimuksia, häviöarvo olisi kaikkien vaatimusten yhteinen arvo.

Häviöarvo ehdotetaan korotettavaksi 5 000 euroon eli noin 30 000 markkaan. Arvon korottamisen tavoitteena on lisätä myönteiseksi koetun kevennetyn kokoonpanon käyttömahdollisuuksia asianosaisten oikeusturvaa kuitenkin vaarantamatta. Korottaminen on katsottu perustelluksi myös sen vuoksi, että häviöarvoa määriteltäessä eri vaatimukset lasketaan edellä mainituin tavoin yhteen.

Rahassa vaikeuksista arvioitavissa oleva vaatimus voi esiintyä joko erillisenä tai rahavaatimuksen vaihtoehtona. Arvoraja soveltuisi esimerkiksi kanteeseen, jossa vaaditaan vaihtoehtoisesti joko tietyn esineen palauttamista tai palauttamisen sijasta sen arvon korvaamista.

Kohta 2 koskee rikosasioita. Sen soveltamisala määräytyy vastaajan hakiessa muutosta hänelle tuomitun rangaistuksen perusteella (alakohta a). Jos useammat vastaajat hakevat muutosta, kokoonpanon soveltuvuus edellyttää, että ketään heistä ei ole tuomittu kohdassa määriteltäessä ankarampaan rangaistukseen. Vastaaja voi

esittää vaatimuksia esimerkiksi rangaistuksen, syyksilukemisen ja korvausvelvollisuuden osalta. Vastaajan muutosvaatimuksen koskiessa vain korvausvelvollisuutta tai menettämisseuraamusta kokoonpanon soveltuminen määräytyy 1 kohdan perusteella.

Kohdan soveltamisalaan kuuluvien rikosasioiden joukkoa ehdotetaan laajennettavaksi koskemaan rikoksia, joista on tuomittu enintään kuukauden vankeusrangaistus. Tavoitteena on tältäkin osin kevennetyn kokoonpanon käyttömahdollisuuksien lisääminen rikosasian vastaajan oikeusturvaa vaarantamatta.

Virallisen syyttäjän ja asianomistajan osalta kokoonpanon soveltamisala määräytyisi edelleen rikoksen laadun perusteella (alakohhta b). Valitus voi koskea esimerkiksi rangaistusta, syyksilukemista ja yksityisoikeudellista korvausvaatimusta. Kevennetty kokoonpano ei sovellu käytettäväksi, vaikka 2 kohdan edellytykset kokoonpanon soveltamiselle olisivat olemassa, jos valitus koskee myös rikosasian yhteydessä ratkaistua yksityisoikeudellista vaatimusta tai menettämisseuraamusta, jonka osalta kevennetty kokoonpano ei 1 kohdan perusteella arvioituna sovellu.

Kevennetyn kokoonpanon käytön tulisi olla mahdollista kaikissa niissä asioissa, joissa ratkaistavana oleva kysymys ei asianosaisten oikeusturvan vuoksi edellytä hovioikeuden peruskokoonpanoa.

Kevennetyssä kokoonpanossa käsiteltäviin asiaryhmiin ehdotetaan lisättäväksi uusia asiaryhmiä pykälän 1 momenttiin sisällytettävässä uudessa 3 kohdassa. Tarkoituksenmukaiseksi on katsottu liittää kokoonpanon soveltamisalaan yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun vankeudeksi muuntamista sekä vangitun kantelua koskevat asiat. Tarpeelliseksi on katsottu lisätä soveltamisalaan myös asiat, joissa valitus koskee ainoastaan yksinkertaisia, pääasiaan liitännäisiä sivukysymyksiä eli korkoa, oikeudenkäyntikuluja, ajokieltoa ja korvauksia valtion varoista, esimerkiksi

todistajille ja asiantuntijoille. Näissä erikseen luetelluissa asiaryhmissä kokoonpanon soveltaminen ei olisi riippuvainen kohdassa 1 ja 2 mainituista rajoituksista.

Harkittavana on ollut useiden muidenkin uusien asiaryhmien, kuten hakemusasioiden, velkakirjaan perustuvien velkomusten sekä ehdotettua laajemmin rikosasioiden lisääminen säännöksen soveltamisalan piiriin. Asianosaisten oikeusturvan on kuitenkin katsottu näissä tapauksissa edellyttävän hovioikeuden peruskokoonpanoa asiaryhmissä tavanomaisten ongelmallisten tilanteiden vuoksi. Kevennettyä kokoonpanoa ei ole katsottu soveltuvaksi esimerkiksi perheoikeudellisten hakemusasioiden käsittelyyn muutoksenhakuvaiheessa.

Laatunsa tai laajuutensa vuoksi vaikeat asiat tulee edelleen ratkaista normaalissa kolmen jäsenen kokoonpanossa, vaikka pykälän 1 momentin mukaiset edellytykset kevennetyn kokoonpanon käyttämiselle olisivat sinänsä olemassa. Tällaisia asioita voivat olla esimerkiksi yksityishenkilön velkajärjestelyä koskevat asiat. Kokoonpanon käyttäminen jää tältä osin yksittäistapauksissa tapahtuvaan harkintaan.

Kevennetyn kokoonpanon soveltamisalan määrittämisessä juttua tarkastellaan edelleen kaikkien valittajien kannalta yhteisesti eikä valituskohtaisesti. Jos kevennetty kokoonpano ei jonkin valituksen osalta sovellu käytettäväksi, se ei muidenkaan asianosaisten osalta tule jutussa sovellettavaksi.

Pykälän 2 momentissa säädetään esittelijäjäsenen kelpoisuusvaatimuksista ja siitä, että yksi kokoonpanoon kuuluvista jäsenistä voi olla määräaikainen tuomari. Hovioikeusasetuksen 19 §:ssä säädettiin aiemmin kokoonpanoon kuuluneen sijaisjäsenen kelpoisuusvaatimuksista. Sijaisjäsenen tuli olla asessori, viskaali, vähintään kolme vuotta viskaalin tehtäviä hoitanut esittelijä tai käräjätuomari. Mainittu pykälä on kumottu valtioneuvoston asetuksella hovioikeusasetuksen muuttamisesta (665/2000).

Nykyisin yksi kevennettyyn kokoonpanoon kuuluvista jäsenistä voi olla kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi

määrääjäksi nimitetty tuomari. Tuomareiden nimittämisestä annetun lain (205/2000) 15 §:n mukaan määrääjäksi nimitetyn tuomarin kelpoisuudesta on voimassa, mitä vastaavan vakinaisen tuomarin kelpoisuudesta säädetään tai määrätään. Määräaikaista tuomaria eivät koske ne kelpoisuusehdot, jotka aikaisemmin koskivat hovioikeuden sijaisjäsentä ja jotka nykyisin koskevat kevennetyn kokoonpanon esittelijää.

Tuomareiden nimittämisestä annetun lain 11 §:ssä säädetään tuomareiden kelpoisuusvaatimuksista ja nimitysperusteista. Tuomariksi voidaan nimittää oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut oikeamielinen Suomen kansalainen, joka aikaisemmalla toiminnallaan tuomioistuimessa tai muussa tehtävässä on osoittanut, että hänellä on täytettävänä olevan viran menestyksellisen hoitamisen edellyttämä perehtyneisyys viran tehtävälleen sekä tarvittavat henkilökohtaiset ominaisuudet. Tuomariksi voidaan siis nimittää lakimies, joka on hankkinut soveltuvan kokemuksen muuallakin kuin tuomioistuimessa. Tähänkään nähden ei ole johdonmukaista vaatia kevennetyn kokoonpanon esittelijältä nykyisin edellytettävää tuomioistuin kokemusta.

Edellä mainituilla perusteilla on katsottu tarkoituksenmukaiseksi ehdottaa, että kevennetyn kokoonpanon esittelijää koskevat kelpoisuusehdot poistetaan. Muussa tapauksessa esittelijältä edellytettäisiin periaatteessa pitempää tuomioistuin kokemusta kuin kokoonpanon kuuluvilta tuomareilta. Kelpoisuusehtojen poistamisella lisättäisiin kevennetyn kokoonpanon käyttömahdollisuuksia, voitaisiin kohdistaa hovioikeuksien resursseja tarkoituksenmukaisella tavalla ja lisätä jäsenten mahdollisuuksia osallistua vaikeiden asioiden ratkaisemiseen. Esittelijöitä voitaisiin käyttää kevennetyssä kokoonpanossa nykyistä laajemmin vähäisiä asioita ratkaistaessa. Kevennettyä kokoonpanoa käytetään vielä hovioikeuksissa yleisperusteluissa esitetyin tavoin suhteellisen vähän.

Esittelijöiden virkaikärankenteesta riippuen ongelmalliseksi voi muodostua se, että kokeneimmat esittelijät esittelevät

kevennetyssä kokoonpanossa lähtökohtaisesti helpoimpia juttuja. Esittelijöiden kelpoisuusehtojen poistamisella ratkaistaisiin myös tämä ongelma.

Muutoksenhakutuomioistuimelta edellytetään oikeusvarmuutta. Tuomioistuimen arvovalta edellyttää, että kokeneet tuomarit käsittelevät ratkaistavat asiat. Näillä seikoilla on merkitystä myös tuomioistuinlaitokseen kohdistuvan luottamuksen kannalta. Jotta hovioikeuden kokoonpano säilyisi riittävän kokeneena ja asiantuntevana, ehdotetaan, että kokoonpanoon mahdollisesti kuuluvan määräaikaisen tuomarin tulisi olla nimitetty tuomariksi yli kahden kuukauden määräajaksi. Kahta kuukautta pitemmäksi määräajaksi tuomarin hovioikeuteen nimittää hovioikeus tai korkein oikeus. Hovioikeudessa tulee lisäksi tapauskohtaisesti varmistua siitä, että kevennetyyn kokoonpanoon määrättävät määräaikaiset tuomarit samoin kuin esittelijät ovat riittävän kokeneita tehtävään.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi maininta siitä, että kevennetyä kokoonpanoa ei voida hovioikeudessa käyttää, mikäli ratkaisukokoonpanossa käräjäoikeudessa on ollut kolme lainoppinutta jäsentä. Hovioikeuden kokoonpanon tulisi olla käräjäoikeuden kokoonpanoa vahvempi. Ehdotetuilla täsmennyksillä ja lisäyksillä nykyisen säännöksen tulkintavaikeuksia on pyritty poistamaan ja sen käyttömahdollisuuksia lisäämään asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta. Voimassa olevan pykälän 3 ja 4 momentin sisältö on säilytetty asiallisesti entisellään, vaikka momenttijaottelua on muutettu pykälän selkeyden lisäämiseksi.

1.4. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta

Rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentissa säädetään hovioikeuden päätösvaltaisuudesta yksijäsenisenä muuntorangaistuksen määräämistä koskevaa asiaa käsiteltäessä. Momentti ehdotetaan kumottavaksi, koska asiasta ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:ssä.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

Ehdotettuja säännöksiä olisi voitava soveltaa mahdollisimman nopeasti hovioikeusmenettelyn keventämiseksi ja tehostamiseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että säännöksiä sovellettaisiin heti niiden voimaantulosta kaikkiin hovioikeuksissa

käsiteltäviin asioihin, myös jo hovioikeuksissa vireillä oleviin asioihin. Valituskirjelmän sisältöön ja pääkäsitelykutsun kirjetiedoksiantoon liittyviä uusia säännöksiä sovellettaessa olisi kuitenkin siirtymävaiheessa otettava huomioon, että valituskirjelmä saattaa olla laadittu ja prosessiosoite ilmoitettu muutettaviksi ehdotettujen säännösten ollessa voimassa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti, 25 luvun 15 § ja 16 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 1, 4, 7 ja 28 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 165/1998, sekä *lisätään* 26 luvun 13 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 165/1998, uusi 3 momentti ja lukuun uusi 24 a § seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

- 1) ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan;
- 2) ratkaista rangaistukseen tuomitsemista koskevan asian, jos vastaaja on kuollut;
- 3) ratkaista sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian;
- 4) ratkaista puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämistä hovioikeudessa koskevan asian;
- 5) ratkaista maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä ja oikeudenkäyntiavustajan määräämistä hovioikeudessa koskevan asian;
- 6) päättää, että yleisen oikeusavun antaminen lakkaa, sekä peruuttaa yleisestä oikeusavusta annetun lain (104/1998) nojalla annetun avustajan määräyksen ja määrätä toisen avustajan;
- 7) ratkaista turvaamistointa sekä täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevan asian;
- 8) määrätä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/1993) ja yrityksen saneerauksesta annetussa laissa (47/1993) tarkoitetuista väliaikaisista kielloista;
- 9) ratkaista, onko liiketoimintakieltoon määräämistä tai sen pidentämistä koskevaa

päätöstä sekä lähestymiskieltoon määräämistä koskevaa päätöstä noudatettava muutoksenhausta huolimatta;

- 10) muuttaa tai täsmentää lapsen tapaamisoikeutta koskevia ehtoja hovioikeuskäsittelyn ajaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (619/1996) tarkoitetussa asiassa;
- 11) ratkaista vasta hovioikeudessa esitetyn vangitsemis- tai matkustuskieltovaatimuksen;
- 12) päättää todistelukustannusten maksamisesta silloin, kun toimitettavaksi määrättyä pääkäsittelyä ei pidetä.

Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon. Yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvissa asioissa yksi jäsen voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

25 luku

Muutoksenhaku käräjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §

Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) käräjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
- 2) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 3) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa;
- 4) mitä muutoksia käräjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäviksi;
- 5) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset; sekä
- 6) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen.

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava yksilöity syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista. Pääkäsittelyä vaatiessaan valittajan ei tarvitse mainita 1 momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitettuja tietoja yksityiskohtaisesti, jos ne vastaavat käräjäoikeudessa vedottua tai esitettyä.

Jos valittaja riita-asiassa vetoaa seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole esitetty käräjäoikeudessa, hänen on ilmoitettava, miksi siihen vetoaminen 17 § huomioon ottaen olisi sallittua hovioikeudessa.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (*prosessiosoite*). Asianosaisen sekä todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle.

— — — — —

26 luku

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

1 §

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen.

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka valitus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jos valittaja ei noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

4 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:

- 1) asia, jossa vastaus annetaan;
- 2) myöntääkö hän muutosvaatimuksen vai vastustaako hän sitä; sekä
- 3) käsityksensä valittajan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 15 §:n 1 momentin 3, 5 ja 6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa sekä 16 ja 17 §:ssä valituksesta ja valittajasta säädetään.

7 §

Hovioikeuden on valmistelussa asian laadun mukaan selvitettävä:

- 1) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 2) mitä vaatimuksia hovioikeudessa esitetään ja mihin perusteisiin vaatimusten tueksi vedotaan;
- 3) mistä asianosaiset ovat hovioikeudessa erimielisiä;
- 4) mitä todisteita hovioikeudessa esitetään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen; sekä

5) onko riita-asiassa vielä edellytyksiä sovinnolle.

Hovioikeuden on asiaa valmistellessaan suunniteltava asian käsittely ja käsittelyvaiheiden aikataulu.

Asian valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan muutoin soveltuvin osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

13 §

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla.

24 a §

Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei 15 §:n 1 momentin mukaan ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvatallenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen, jos asianosaiset siihen suostuvat ja sitä voidaan muutoinkin pitää sopivana. Asianosaisille on varattava tilaisuus tehdä kuultavalle kysymyksiä.

Jos 2 momentissa tarkoitettu kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, kuulusteluun sovelletaan, mitä todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään. Kutsussa kuulusteluun on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja millä tavoin kuulustelu toimitetaan sekä muut 23 §:n 2

momentissa tarkoitettut tiedot. Mitä todistajan ja asiantuntijan oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta säädetään, koskee soveltuvin osin myös 2 momentissa tarkoitettua kuulustelua.

28 §

Tässä luvussa tarkoitettut kehotukset, kutsut ja ilmoitukset hovioikeus saa lähettää asianosaisen hovioikeudelle viimeksi ilmoittamaan prosessiosoitteeseen. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle, joka on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tai joka ei ole käyttänyt puhevaltaa hovioikeudessa, sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

Hovioikeus voi myös antaa kutsun pääkäsittelyyn tiedoksi valittajalle tai valitukseen vastanneelle asianosaiselle siten, että kutsun sisältö kerrotaan hänelle puhelimesta, jos asianosainen epäilyksettä näin saa tiedon kutsusta ja ymmärtää tiedoksiannon merkityksen (*puhelintiedoksianto*). Jos asianosaista ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, puhelintiedoksianto voidaan toimittaa myös hänen asiamiehelleen. Hovioikeus voi toimittaa puhelintiedoksiannon myös muulle asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle tai muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle, jos asianomainen siihen suostuu.

Puhelimesta tiedoksiannettu kutsu on lähetettävä asianomaisen hovioikeudelle ilmoittamaan osoitteeseen, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Tuomioistuimen virkamiehen on tehtävä asiakirjoihin merkintä toimittamastaan tiedoksiannosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 107/1998, ja *lisätään* 8 luvun 13 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

4 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa yhden tuomarin kokoonpanossa. Määräys voidaan siirtää käsiteltäväksi yhdessä sen rikosasian kanssa, jota varten määräystä pyydetään. Jos määräyspyyntöä ei kansliakäsittelyssä ratkaista pyynnön mukaisesti, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista.

rallisen syyttäjän tai asianomistajan valituksesta tuomita pääkäsittelyä selvästi pakoilevan vastaajan, jota on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, tai muuttaa käräjäoikeuden tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi, jos:

- 1) vastaajan henkilökohtaista kuulemista hovioikeuden pääkäsittelyssä ei pidetä asian selvittämiseksi tarpeellisenä;
- 2) vastaajan puolustuksesta pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu; ja
- 3) vastaajalle on ilmoitettu, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

8 luku

Asianosaisista

13 §

Hovioikeus voi 1 momentin estämättä vi-

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

3.

Laki**hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1994 annetun hovioikeuslain (56/1994) 9 §, sellaisena kuin se on laeissa 169/1998 ja 209/2000, seuraavasti:

9 §

Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja asian esittelijä,

1) jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu muutosvaatimuksen mukaan on valittajalle tai, jos valittajia on useampia, kaikille valittajille yhteensä vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka vaikeuksitta on arvioitavissa rahassa, eikä rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo käräjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole ollut enempää kuin 5 000 euroa;

2) rikosasiassa, jollei 1 kohdasta muuta johdu,

a) jos vastaaja on hakenut muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kuudeksi kuukaudeksi vankeuteen ja

b) jos syyttäjän tai asianomistajan valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty

muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta; sekä

3) 1 ja 2 kohdassa mainituista rajoituksista riippumatta yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä, yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevissa asioissa sekä asioissa, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa.

Hovioikeus ei kuitenkaan ole päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitettussa kokoonpanossa käsiteltäessä asioita, jotka on käräjäoikeudessa ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kokoonpanossa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun kokoonpanoon ei saa kuulua kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi ajaksi nimitettyä tuomaria. Esittelijällä on perustuslaissa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii tässä pykälässä tarkoitettulla tavalla hovioikeuden jäsenenä.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua

euromäärää laskettaessa ei oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja. Euromäärää muutetaan elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen euroon sen mukaan kuin oikeusministeriön asetuksella säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .

4.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 6 luvun 14 §:n 2 momentin kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 § Tällä lailla kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun lain (39/1889) 6 luvun 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 166/1998.	2 § Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 .
---	--

Helsingissä 23 päivänä toukokuuta 2001

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Oikeusministeri *Johannes Koskinen*

Liite
Rinnakkaistekstit

1.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 8 §:n 2 ja 3 momentti, 25 luvun 15 § ja 16 §:n 1 momentti sekä 26 luvun 1, 4, 7 ja 28 §, sellaisina kuin ne ovat laissa 165/1998, sekä *lisätään* 26 luvun 13 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa laissa 165/1998, uusi 3 momentti ja lukuun uusi 24 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

8 §

Jos valitus on peruutettu kokonaan, yksi jäsen voi tehdä siitä johtuvan ratkaisun. Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon.

8 §

Yksi jäsen voi kuitenkin:

- 1) ratkaista asian, jos valitus on peruutettu kokonaan;
- 2) ratkaista rangaistukseen tuomitsemista koskevan asian, jos vastaaja on kuollut;
- 3) ratkaista sakon muuntorangaistuksen määräämistä koskevan asian;
- 4) ratkaista puolustajan, asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämistä hovioikeudessa koskevan asian;
- 5) ratkaista maksuttoman oikeudenkäynnin myöntämistä ja oikeudenkäyntiavustajan määräämistä hovioikeudessa koskevan asian;
- 6) päättää, että yleisen oikeusavun antaminen lakkaa, sekä peruuttaa yleisestä oikeusavusta annetun lain (104/1998) nojalla annetun avustajan määräyksen ja määrätä toisen avustajan;
- 7) ratkaista turvaamistointa sekä täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevan asian;
- 8) määrätä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa (57/1993) ja yrityksen saneerauksesta

Turvaamistointa sekä täytäntöönpanon kieltämistä tai keskeyttämistä koskevassa asiassa hovioikeus on päätösvaltainen myös yksijäsenisenä.

annetussa laissa (47/1993) tarkoitetuista väliaikaisista kielloista;

9) ratkaista, onko liiketoimintakieltoon määräämistä tai sen pidentämistä koskevaa päätöstä sekä lähestymiskieltoon määräämistä koskevaa päätöstä noudatettava muutoksenhausta huolimatta;

10) muuttaa tai täsmentää lapsen tapaamisoikeutta koskevia ehtoja hovioikeuskäsittelyn ajaksi lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta annetussa laissa (619/1996) tarkoitetussa asiassa;

11) ratkaista vasta hovioikeudessa esitetyn vangitsemis- tai matkustuskieltovaatimuksen;

12) päättää todistelukustannusten maksamisesta silloin, kun toimitettavaksi määrättyä pääkäsittelyä ei pidetä.

Yksi jäsen voi lisäksi päättää, että asiassa toimitetaan pääkäsittely, ja tehdä pääkäsittelyn toimittamiseen liittyvät ratkaisut sekä päättää myös muista asian valmisteluun liittyvistä toimenpiteistä ja asian valmistelussa vahvistaa sovinnon. Yhden jäsenen toimivaltaan kuuluvissa asioissa yksi jäsen voi päättää myös puolustajan, oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön palkkiosta ja kulujen korvaamisesta sekä velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja todistelukustannukset.

25 luku

Muutoksenhaku kärjäoikeudesta hovioikeuteen

15 §
Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) kärjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
- 2) miltä kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 3) mitä muutoksia kärjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi;
- 4) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin kärjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset;

15 §
Valituskirjelmässä, joka osoitetaan asianomaiselle hovioikeudelle, on mainittava:

- 1) kärjäoikeuden ratkaisu, johon muutosta haetaan;
- 2) miltä kohdin kärjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 3) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa;
- 4) mitä muutoksia kärjäoikeuden ratkaisuun vaaditaan tehtäväksi;
- 5) perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja

5) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

6) mahdollinen pyyntö pääkäsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa.

Jos valittaja riita-asiassa vetoaa seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole esitetty käräjäoikeudessa, on hänen ilmoitettava, miksi sen esittäminen 17 §:n säännös huomioon ottaen olisi sallittua hovioikeudessa.

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista. Pääkäsittelyä vaatiessaan ei valittajan tarvitse mainita edellä 4 ja 5 kohdassa tarkoitettuja tietoja yksityiskohtaisesti, jos ne vastaavat käräjäoikeudessa vedottua tai esitettyä.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää. Asianosaisen sekä todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle.

miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut valittajan mielestä ovat virheelliset; sekä

6) todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen.

Jos valittaja haluaa, että hovioikeudessa toimitetaan pääkäsittely, hänen on ilmoitettava yksilöity syy siihen. Valittajan on myös ilmoitettava käsityksensä siitä, onko pääkäsittelyssä kuultava asianosaisia henkilökohtaisesti, ja keiden todistajien, asiantuntijoiden ja muiden todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kuuleminen on tarpeellista. Pääkäsittelyä vaatiessaan valittajan ei tarvitse mainita 1 momentin 5 ja 6 kohdassa tarkoitettuja tietoja yksityiskohtaisesti, jos ne vastaavat käräjäoikeudessa vedottua tai esitettyä.

Jos valittaja riita-asiassa vetoaa seikkaan tai todisteeseen, jota ei ole esitetty käräjäoikeudessa, hänen on ilmoitettava, miksi siihen vetoaminen 17 § huomioon ottaen olisi sallittua hovioikeudessa.

16 §

Valituskirjelmässä on ilmoitettava asianosaisten nimet ja heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kehotukset, kutsut ja ilmoitukset voidaan valittajalle lähettää (prosessiosoite). Asianosaisen sekä todistajan tai muun kuultavan yhteystiedot on myös soveltuvalla tavalla ilmoitettava hovioikeudelle.

26 luku

Valitusasian käsittelystä hovioikeudessa

1 §

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka valitus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jollei valittaja noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus on jätettävä tutkimatta.

4 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:

- 1) asia, jossa vastaus annetaan;
- 2) myöntääkö vai kiistääkö hän muutosvaatimuksen; sekä
- 3) käsityksensä valittajan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 15 §:n 1 momentin 4—6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa sekä 16 ja 17 §:ssä valituksesta ja valittajasta säädetään.

7 §

Hovioikeus voi tarvittaessa valmistella asiaa noudattaen soveltuvien osien, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

1 §

Asian valmistelu hovioikeudessa alkaa, kun käräjäoikeudesta lähetetty valituskirjelmä saapuu hovioikeuteen.

Jos valitus on puutteellinen ja sen täydentäminen on oikeudenkäynnin jatkamiseksi tarpeen, valittajaa on kehotettava korjaamaan puute hovioikeuden määräämässä ajassa. Samalla on ilmoitettava, mikä seuraamus kehotuksen laiminlyömisestä voi olla.

Erityisestä syystä saadaan asianosaiselle, jonka valitus on täydennyksen jälkeenkin puutteellinen, varata uusi tilaisuus sen täydentämiseen.

Jos valittaja ei noudata kehotusta ja valitus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi hovioikeudessa, valitus jätetään tutkimatta.

4 §

Vastauksessa sen antajan on ilmoitettava:

- 1) asia, jossa vastaus annetaan;
- 2) myöntääkö hän muutosvaatimuksen vai vastustaako hän sitä; sekä
- 3) käsityksensä valittajan vaatimusten perusteista ja seikat, joihin hän haluaa nojautua.

Vastaukseen ja sen antajaan sovelletaan lisäksi, mitä 25 luvun 15 §:n 1 momentin 3, 5 ja 6 kohdassa sekä 2 ja 3 momentissa sekä 16 ja 17 §:ssä valituksesta ja valittajasta säädetään.

7 §

Hovioikeuden on valmistelussa asian laadun mukaan selvitettävä:

- 1) miltä kohdin käräjäoikeuden ratkaisuun haetaan muutosta;
- 2) mitä vaatimuksia hovioikeudessa esitetään ja mihin perusteisiin vaatimusten

tueksi vedotaan;

3) mistä asianosaiset ovat hovioikeudessa erimielisiä;

4) mitä todisteita hovioikeudessa esitetään ja mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen; sekä

5) onko riita-asiassa vielä edellytyksiä sovinnolle.

Hovioikeuden on asiaa valmistellessaan suunniteltava asian käsittely ja käsittelyvaiheiden aikataulu.

Asian valmistelussa hovioikeudessa noudatetaan muutoin soveltuvien osin, mitä valmistelusta käräjäoikeudessa säädetään.

13 §

13 §

Pääkäsittely tulee tarvittaessa toimittaa hovioikeuden tuomiopiiriin kuuluvalla muulla paikkakunnalla kuin hovioikeuden sijaintipaikkakunnalla.

24 a §

Jos käräjäoikeudessa vastaanotettua suullista todistelua ei 15 §:n 1 momentin mukaan ole joltakin osin otettava vastaan uudelleen, käräjäoikeudessa kertynyt ääni- tai kuvataallenne voidaan tarvittaessa esittää tarpeellisilta osiltaan hovioikeuden pääkäsittelyssä.

Sellaista käräjäoikeudessa kuultua todistajaa, asiantuntijaa ja asianosaista, jonka kertomuksen uskottavuus voidaan luotettavasti arvioida ilman hänen henkilökohtaista läsnäoloaan, voidaan kuulla todistelutarkoituksessa hovioikeuden pääkäsittelyssä myös puhelinta taikka muuta siihen soveltuvaa äänen- tai kuvanvälitysmenetelmää käyttäen, jos asianosaiset siihen suostuvat ja sitä voidaan muutoinkin pitää sopivana. Asianosaisille on varattava tilaisuus tehdä kuultavalle kysymyksiä.

Jos 2 momentissa tarkoitettu kuulustelu toimitetaan viranomaisen luona, kuulusteluun sovelletaan, mitä todistajan ja asiantuntijan poissaolon seuraamuksista ja heihin kohdistettavista pakkokeinoista säädetään. Kutsussa kuulusteluun on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana

ja millä tavoin kuulustelu toimitetaan sekä muut 23 §:n 2 momentissa tarkoitetut tiedot. Mitä todistajan ja asiantuntijan oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta säädetään, koskee soveltuvin osin myös 2 momentissa tarkoitettua kuulustelua.

28 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset ja kutsut hovioikeus saa lähettää postitse asianosaisen hovioikeudelle viimeksi ilmoittamalla osoitteella. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

28 §

Tässä luvussa tarkoitetut kehotukset, kutsut ja ilmoitukset hovioikeus saa lähettää asianosaisen hovioikeudelle viimeksi ilmoittamaan prosessiosoitteeseen. Kutsu pääkäsittelyyn on kuitenkin annettava tiedoksi asianosaiselle, joka on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti tai joka ei ole käyttänyt puhevaltaa hovioikeudessa, sekä todistajalle, asiantuntijalle ja muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään. Hovioikeus voi myös antaa kutsun pääkäsittelyyn tiedoksi valittajalle tai valitukseen vastanneelle asianosaiselle siten, että kutsun sisältö kerrotaan hänelle puhelimesta, jos asianosainen epäilyksettä näin saa tiedon kutsusta ja ymmärtää tiedoksiannon merkityksen (puhelintiedoksianto). Jos asianosaista ei ole määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, puhelintiedoksianto voidaan toimittaa myös hänen asiamiehelleen. Hovioikeus voi toimittaa puhelintiedoksiannon myös muulle asianosaiselle sekä todistajalle, asiantuntijalle tai muulle todistelutarkoituksessa kuultavalle henkilölle, jos asianomainen siihen suostuu. Puhelimesta tiedoksiannettu kutsu on lähetettävä asianomaisen hovioikeudelle ilmoittamaan osoitteeseen, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Tuomioistuimen virkamiehen on tehtävä asiakirjoihin merkintä toimittamastaan tiedoksiannosta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 4 §:n ja 8 luvun 13 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 päivänä heinäkuuta 1997 annetun lain (689/1997) 2 luvun 4 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 107/1998, ja lisätään 8 luvun 13 §:ään uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Asianosaisen avustamisesta

4 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa yhden tuomarin kokoonpanossa *ja hovioikeus yksijäsenisenä*. Määräys voidaan siirtää käsiteltäväksi yhdessä sen rikosasian kanssa, jota varten määräystä pyydetään. Kun määräyspyyntöä ei kansliakäsittelyssä ratkaista pyynnön mukaisesti, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista.

4 §

Käräjäoikeus on päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitetuissa asioissa yhden tuomarin kokoonpanossa. Määräys voidaan siirtää käsiteltäväksi yhdessä sen rikosasian kanssa, jota varten määräystä pyydetään. *Jos* määräyspyyntöä ei kansliakäsittelyssä ratkaista pyynnön mukaisesti, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista.

8 luku

Asianosaisista

13 §

13 §

Hovioikeus voi 1 momentin estämättä virallisen syyttäjän tai asianomistajan valituksesta tuomita pääkäsittelyä selvästi pakoilevan vastaajan, jota on käräjäoikeudessa henkilökohtaisesti kuultu niistä vaatimuksista, joita valitus koskee, vankeusrangaistukseen rikoksesta, jota koskeva syyte on käräjäoikeudessa hylätty, tai muuttaa käräjäoikeuden tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi, jos:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

- 1) vastaajan henkilökohtaista kuulemista hovioikeuden pääkäsittelyssä ei pidetä asian selvittämiseksi tarpeellisena;*
- 2) vastaajan puolustuksesta pääkäsittelyssä on asianmukaisesti huolehdittu; ja*
- 3) vastaajalle on ilmoitettu, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.*

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

hovioikeuslain 9 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1994 annetun hovioikeuslain (56/1994) 9 §, sellaisena kuin se on laeissa 169/1998 ja 209/2000, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Hovioikeuden kokoonpano eräissä asioissa

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja 2 *momentissa säädettyt kelpoisuusehdot* täyttävä asian esittelijä,

1) jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu on valittajalle, tai, jos valittajia on useampia, kaikille valittajille yhteensä vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka vaikeuksitta on arvioitavissa rahassa, eikä *kysymyksessä oleva* rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo käräjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole ollut enemmän kuin 20 000 markkaa; ja

2) rikosasiassa, ellei 1 kohdasta muuta johdu,

a) jos *vain* vastaaja on hakenut muutosta, häntä, taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu *käräjäoikeudessa* ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai kolmeksi kuukaudeksi vankeuteen; ja

b) syyttäjän tai asianomistajan *ollessa valittajina*, jos valitus koskee *ainoastaan* rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta.

Hovioikeus on päätösvaltainen myös kolmijäsenisessä kokoonpanossa, johon kuuluu kaksi jäsentä ja asian esittelijä,

1) jos se, minkä osalta käräjäoikeuden ratkaisu *muutosvaatimuksen mukaan* on valittajalle tai, jos valittajia on useampia, kaikille valittajille yhteensä vastainen, koskee vain rahaa taikka muuta omaisuutta tai etuutta, joka vaikeuksitta on arvioitavissa rahassa, eikä rahamäärä taikka omaisuuden tai etuuden arvo käräjäoikeuden ratkaisua annettaessa tai julistettaessa ilmeisesti ole ollut *enempää* kuin 5 000 euroa;

2) rikosasiassa, *jollei* 1 kohdasta muuta johdu,

a) jos vastaaja on hakenut muutosta *käräjäoikeuden ratkaisuun*, jossa häntä taikka, jos valittajina on useampi vastaaja, ketään heistä ei ole tuomittu ankarampaan rangaistukseen kuin sakkoon tai *kuudeksi* kuukaudeksi vankeuteen ja

b) jos syyttäjän tai asianomistajan valitus koskee rikosta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta; *sekä*

3) 1 ja 2 kohdassa mainituista rajoituksista riippumatta *yksityishenkilön velkajärjestelyä, pesänjakajan ja pesänselvittäjän määräämistä,*

Edellä 1 momentissa tarkoitetun esittelijän tulee olla hovioikeuden asessori tai viskaali taikka vähintään kolme vuotta asessorin, viskaalin tai käräjätuomarin virkaa hoitanut hovioikeuden esittelijä. Yksi kokoonpanoon kuuluvista jäsenistä voi olla kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi määrääjäksi nimitetty tuomari. Esittelijällä on hallitusmuodossa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii tässä pykälässä tarkoitetulla tavalla hovioikeuden jäsenenä.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua markkamäärää laskettaessa ei oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja. Sanottua markkamäärää muutetaan elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen markkaan, sen mukaan kuin asianomainen ministeriö vuosittain vahvistaa.

yhdyskuntapalvelun muuntamista vankeudeksi ja vangitun kantelua koskevissa asioissa sekä asioissa, joissa muutosvaatimus koskee yksinomaan korkoa, oikeudenkäyntikuluja, valtion varoista maksettavia korvauksia tai ajokieltoa. Hovioikeus ei kuitenkaan ole päätösvaltainen 1 momentissa tarkoitetussa kokoonpanossa käsiteltäessä asioita, jotka on kärjäoikeudessa ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 3 §:n mukaisessa kokoonpanossa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun kokoonpanoon ei saa kuulua kahdeksi kuukaudeksi tai sitä lyhyemmäksi ajaksi nimitettyä tuomaria. Esittelijällä on perustuslaissa tuomarille säädetty virassa pysymisoikeus sinä aikana, jona hän toimii tässä pykälässä tarkoitetulla tavalla hovioikeuden jäsenenä.

Edellä 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua euromäärää laskettaessa ei oteta huomioon kanteen nostamisen jälkeen kertynyttä korkoa eikä oikeudenkäyntikuluja. Euromäärää muutetaan elinkustannusindeksin muutoksen perusteella lähimpään täyteen tuhanteen euroon sen mukaan kuin oikeusministeriön asetuksella säädetään.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .